

Bliss i interaktion

- En samtalsanalytisk fallstudie av hur blissanvändare och tolkare tillsammans bygger upp yttranden

Lotta Abrahamsson & Ida-Karin Ljung

Examensarbete i logopedi – 30 hp
HT 2008
Nr 001

Handledare:
Niklas Norén

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INTRODUKTION	6
1.1	KOMMUNIKATION OCH INTERAKTION	6
1.2	AKK-ANVÄNDAREN	7
1.3	KOMMUNIKATION VID AKK	7
1.4	BLISS	8
1.5	SYFTE	10
1.6	CONVERSATION ANALYSIS (CA)	10
1.6.1	<i>Turtagning</i>	11
1.6.2	<i>Reparationer</i>	12
2	DATA OCH MATERIAL	14
2.1	ETISKA ÖVERVÄGANDEN	14
2.2	TRANSKRIPTION OCH ANALYS	15
3	RESULTAT OCH DISKUSSION	16
3.1	BLISSANGIVELSEN	17
3.1.1	<i>Den dynamiska blissangivelsen</i>	17
3.1.2	<i>Angivelsens faser; Begynnelsefas, Huvudfas och Slutfas</i>	17
3.1.3	<i>Angivelsestekniker; Pekning, Indikering och Orientering</i>	18
3.1.4	<i>Angivelsefasernas tekniker</i>	20
3.2	ATT REPARERA MED BLISS	20
3.2.1	<i>Metoder att initiera reparation</i>	21
3.2.1.1	<i>Hålla kvar angivelse</i>	21
3.2.1.2	<i>Omangivelse</i>	24
3.2.1.3	<i>Omstart</i>	29
3.2.1.4	<i>Sekvens av reparationsinitieringsmetoder</i>	35
3.3	SAMMANFATTANDE DISKUSSION	40
4	REFERENSER.....	42
5	APPENDIX.....	45

Sammanfattning

I denna studie utformades redskap för att beskriva hur en blissanvändare och hans samtalspartners tillsammans bygger upp yttranden. Verktyg togs fram för att beskriva hur blissanvändarens angivelse av symboler gick till. Det studerades även hur blissanvändaren och hans samtalspartners genom reparationer tillsammans löste de kommunikativa problem som uppstod i uttolkningen av blissangivelserna. I studien användes den samtalsanalytiska metoden Conversation Analysis (CA) för att studera de ovannämnda samkonstruktionerna av yttranden och reparationer. CA intresserar sig för den sekventiella relationen mellan samtalsdeltagnarnas handlingar och lämpar sig därför väl för detta. Termerna makrotur, angivelsetur och angivelsesekvens togs fram för att beskriva det samspel inom vilket blissanvändaren och dennes samtalspartner bygger upp yttranden. Tre faser hos blissangivelsen som kommunikativ handling kunde även urskiljas: begynnelsefas, huvudfas och slutfas. Eftersom dessa var delar av samma handling fanns ej någon klar gräns mellan dem. Tre olika huvudtyper av angivelsetekniker hos blissanvändaren identifierades: pekning, indikering och orientering. Dessa huvudtyper var kvalitativt skilda åt men kan sägas vara hållpunkter på ett kontinuum från mer specifik till mindre specifik angivelse. Tre huvudtyper av metoder för att initiera reparation vid problem med uttolkningen av blissymboler utkristalliserades: hålla kvar angivelse, omangivelse och omstart.

Nyckelord: Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK), bliss, Conversation Analysis (CA), angivelse, reparation

Abstract

In this study, instruments were designed to describe how a Bliss user and his speaking communication partners co-construct utterances. Instruments were also developed to describe how the selection of Blissymbols were made by the Bliss user. The study also sought to describe how the Bliss user and his communication partners through repair together solved the communicative problems that arised in the interpretation of the Blissymbol-selections. The method of Conversation Analysis (CA) was utilized to study the co-constructions of the utterances and repairs mentioned above. CA seeks to describe the sequential relationship between the actions of the conversation participants and is therefore well suited for the aims of this study. The terms macro-turn, selection-turn and selection-sequence were assigned to describe the co-construction with which the Bliss user and his communication partner constructs utterances. Three phases of the Blissymbol-selection were identified: the phase of beginning, the main phase and the phase of ending. There were no clear boundaries between these phases due to the fact that they were parts of the same action. Three main types of selection techniques used by the Bliss user were found: pointing, indication och orientation. These main types were essentially different but can be said to constitute grounds in a continuum: from more to less specific selections. Three main methods for initiating repair due to problems in the interpretation of Blissymbols were found: keep the selection, re-do the selection and re-start.

Keywords: Augmentative and Alternative Communication (AAC), bliss, Conversation Analysis (CA), selection, repair

Tack

Ett stort tack till vår informant "Filip", hans familj, assistenter och skolpersonal: er medverkan gjorde denna studie möjlig.

Vi vill även tacka vår handledare Niklas Norén som med stor kunskap och kärnfulla kommentarer guidat oss genom vårt arbete och fått oss att se på kommunikation på ett nytt sätt.

Tack till Margareta Jennische som introducerat oss för bliss och inspirerat oss under vårt arbete. Tack även till Per Alm och Per Östberg som hållit seminarier kring magisteruppsatsen samt övrig personal vid enheten för logopedi för praktisk hjälp kring arbetet. Tack till Simon Ydhag vid MedfarmDoIT som hjälpte oss att redigera vårt filmade material.

1 Introduktion

Vid olika sjukdomar och trauman kan skador uppkomma på de organ som har betydelse för kommunikationen. Man kan då få svårt att exempelvis uttrycka sig i tal, att förstå ord och symboler och/eller att förstå hur kommunikation fungerar (Heister-Trygg et al. 1998). Som Magnusson (1982) har uttryckt det: "Att vissa barn inte lär sig tala kan ha fler orsaker. En utvecklingsstörning kan innebära att barnet inte lär sig handskas med språket. Ett rörelsehinder innebär att barnet t ex inte kan styra munmotoriken. Andra kan födas döva och kan inte självklart utveckla det egna talet". Personer med nedsatt tal- och/eller språkförmåga behöver alternativa och kompletterande kommunikationssätt (AKK). Det finns anledning att närmare studera vad dessa hjälpmedel betyder för AKK-användarens möjligheter att kunna kommunicera med personer i omgivningen samt att kunna delta i olika sociala aktiviteter. Denna uppsats ämnar belysa hur användare av AKK-systemet bliss (se nedan) tillsammans med sin samtalspartner bygger upp yttranden och löser problem som uppstår i tolkningen av yttranden med bliss.

1.1 Kommunikation och interaktion

Kommunikation har beskrivits på många sätt. En traditionell uppfattning är att kommunikation innebär överförande av ett budskap eller information från en part till en annan. Denna metafor för kommunikation har även kallats överföringsmodellen. I denna studie kommer dock begreppet kommunikation att syfta till det Kraat (1985) i en sammanfattande rapport om AKK-forskning har kallat kommunikativ interaktion. Med detta menas en dynamisk process som sker mellan minst två (närvarande) personer vars handlingar ständigt påverkar varandra. De kommunikativa handlingarna innefattar allt vi gör som skapar betydelse och kan uttryckas med olika modaliteter såsom exempelvis tal, kroppsspråk och blickriktning (Kraat 1985, jmf. även Goodwin 2000).

Heister Trygg et al. (1998) har beskrivit en enkel modell av kommunikation som innebär att en sändare skapar ett meddelande vilket kodas i olika kommunikativa handlingar. Detta meddelande uppfattas av en mottagare som ger en respons. Denna respons uppfattas av den tidigare sändaren som nu blir mottagare, och så vidare. Även om denna modell lyfter fram meddelandets plats i ett kommunikativt utbyte, finns här flera likheter med överföringsmodellen, inte minst att sändarens intentioner är primära, och att den kommunikativa handlingen är sekundär. Inom forskning om samtal i interaktion använder man däremot en modell av interaktiv kommunikation som ger den kommunikativa handlingen en mer primär ställning. En talare utför en kommunikativ handling som uttrycks med olika modaliteter. Denna handling uppfattas och tolkas av en lyssnare som utför en responshandling genom vilken tolkningen visas upp. Denna respons uppfattas av den tidigare talaren som nu blir mottagare, och så vidare. Den enskilda handlingen och den språkliga form den ges betraktas hela tiden både som responsiv på föregående handling (*context shaped* - kontextskapad) och som ett initiativ som påverkar efterföljande handlingar (*context renewing* – kontextförnyande) (Drew & Heritage 1992, Linell & Gustavsson 1987). En respons kan fokusera på en viss aspekt av den föregående handlingen och därmed delvis förändra dennas innebörd i och för interaktionen. Kommunikativa handlingar och innebörder är därmed, med ett annat sätt att uttrycka det, dialogiska till sin natur. Betydelsen av ett enskilt kommunikativt bidrag

skapas under loppet av en *interaktiv process*, snarare än i enskilda tolkningar utförda av enskilda deltagare (Linell 1998). I denna studie kommer alltså detta dialogiska synsätt på kommunikation att antas.

1.2 AKK-användaren

Von Tetzchner och Hygum (1996) (se Heister Trygg et al. (1998)) har delat upp AKK-användarna i tre grupper, vilka dock inte ska ses ha skarpa gränser; de som endast behöver AKK som hjälp för att uttrycka sig, de som behöver AKK både som stöd för att kunna uttrycka sig och som stöd för förståelsen, och de som behöver AKK som ersättning både för uttrycksförmågan och förståelsen. Till den första gruppen hör personer med god språkförståelse och stora talsvårigheter, exempelvis vissa personer med med Cerebral Pares (CP) eller motorneuronsjukdomen ALS. Denna grupp har ofta ett bestående behov av AKK. Till den andra gruppen hör personer som har en nedsatt språkförståelse och som behöver AKK som stöd både för att kunna förstå och uttrycka språk, exempelvis vissa personer med CP, Downs syndrom eller afasi. Ibland är behovet av AKK övergående hos denna grupp och ibland är behovet situationsbundet – man behöver bara AKK i vissa situationer. Till den tredje gruppen hör personer som har nedsatt språkförståelse och som behöver AKK både för att förstå och för att kunna uttrycka sig, exempelvis personer med en svår CP-skada, personer med grav utvecklingsstörning och personer med autism. Denna studie vilar på en analys av en 13-årig pojke, här kallad Filip, som använder AKK-systemet bliss, och som utifrån denna indelning kan hänföras till grupp ett.

Beroende på personens kognitiva och språkliga förmåga, samt på användningsområdet, används olika AKK. Exempel på sådana är bildkartor av varierande abstraktionsnivå, tecken som stöd och/eller symbolsystem. Dessa system erbjuder möjlighet att självständigt kunna kommunicera sina behov, intentioner och tankar.

1.3 Kommunikation vid AKK

Enligt Heister-Trygg et al. (1998) innefattar AKK-begreppet tre delar;

- kommunikationssystemet, själva *redskapet* för kommunikationen,
- *brukaren*; det vill säga individen som har kommunikationsnedsättningen,
- *omgivningen*; de personer som interagerar med brukaren och den miljö man tillsammans vistas i.

De ovan nämnda delarna belyser att kommunikation med AKK sker i interaktion mellan brukaren, dennes kommunikationssystem och omgivningen. Light (1988) har i en genomgång av tidigare forskning beskrivit att denna interaktion tycks påverkas av faktorer hos brukaren, hos omgivningen (den talande samtalspartnern och kontexten) samt hos redskapet (AKK-systemet). Dessutom spelar erfarenhet och träning roll för interaktionen. Man talar om BRO-modellen; Brukare, Redskap och Omgivning (Heister-Trygg et al. 1998).

Forskning har visat att kommunikation med AKK ofta är multimodal och vilka modaliteter som används tycks bland annat bero på kontexten, samtalspartnern, innehållet i yttrandet, dess funktion och dess roll i samtalet (t.ex. Light, 1988). De alternativa kommunikationssätten används alltså, i likhet med talat språk, tillsammans med andra kommunikativa handlingar som uttrycks genom gester, ansiktsuttryck, tal

eller vokalisationer. Detta sker i olika utsträckning beroende på personliga förutsättningar. (Clarke & Kirton 2003, Bloch & Wilkinson 2004, Kraat 1985) Gester och vokalisationer har observerats utgöra de mest förekommande kommunikativa handlingarna hos AKK-användande barn, dock finns en stor individuell variation (Clarke & Kirton 2003). Olika modaliteter tenderar att användas för olika syften, men vilka modaliteter som används för vilka kommunikativa funktioner har skiljt sig åt mellan olika studier samt även på individnivå inom studierna (Clarke & Kirton 2003, Light, Collier & Parnes 1985). Vid delgivande av information tenderar dock AKK-system att användas främst (Clarke & Kirton 2003, Light et al. 1985).

Kommunikation med ett alternativt kommunikationssätt sker ofta i ett långsammare tempo. Samtalsdeltagarna, brukaren och samtalspartnern delar inte heller samma modalitet (t ex talet) som huvudsakligt uttrycksmedel. När någon modalitet för kommunikation inte är tillgänglig för brukaren (exempelvis genom att denne har svårigheter att tala, att styra sin prosodi eller att använda kroppsspråk) kan det bli svårare för samtalspartnern att uppfatta vad brukaren menar (Heister Trygg et al. 1998, Smith 2003) och därmed avgöra vilken respons som är relevant. Vid kommunikation med AKK så fokuserar samtalsdeltagarna ofta främst på de tecken/bilder/symboler som kommunikationssystemet utgörs av, vilket medför att man har mindre ögonkontakt under kommunikationen (Martinsen och von Tetzchner 1996 (se Clibbens & Powell 2003)). Vid kommunikation med AKK kan gränserna mellan det som överföringsmodellen kallar "sändare" och "mottagare" suddas ut (Smith 2003). Detta gör att ett dialogiskt synsätt på kommunikation är mer lämpligt för att studera sådan kommunikation. Clarke och Wilkinson (2007) har på liknande grunder dragit slutsatsen att samtal med AKK ska ses innebära ett delat ansvar för integreringen av kommunikationssystemet i samtalet. Därmed bör det man kallar för samtal mellan AKK-användare och en talande samtalspartner snarare kallas för samtal som använder AKK (Clarke & Wilkinson 2007).

1.4 Bliss

Personer som har ett talhandikapp, vilket innebär att man inte kan tala men att man förstår talat språk, (och därmed behöver AKK som ett alternativt *uttrycks*sätt, se grupperna ovan), behöver ett AKK som är tillräckligt abstrakt för att alla olika nyanser i språket ska kunna uttryckas och även tillräckligt tidseffektivt för att kunna användas i vardaglig interaktion. För många av dessa personer är bliss ett alternativ. Huvudpersonen för denna uppsats empiriska studie, Filip, använder bliss som sitt primära kommunikationsmedium.

Bliss är ett symbolsystem som ursprungligen skapades av Charles Bliss med syftet av fungera som ett "världsspråk" som alla skulle kunna förstå. Bliss fick dock ingen större uppmärksamhet förrän man i Kanada på 1970-talet insåg att man kunde använda det som ett kommunikationshjälpmedel för rörelsehindrade barn som saknade talförmåga. Bliss är uppbyggt av symboler där varje symbol motsvarar ett begrepp. Symbolerna kan sedan kombineras med varandra för att få fram fler betydelser. (Amberntson 2003, Magnusson 1982.) Bliss är alltså ett språk där grundsymbolerna är meningsbärande enheter som kan kombineras till nya ord och språkliga enheter som fraser och satser. Bliss kan användas både som komplement till tal och gester eller som främsta kommunikationssätt i de fall då tal saknas helt. För att man ska kunna använda bliss

som AKK behöver man ha viss språkförståelse, kunna förstå och urskilja symboler samt på något sätt kunna indikera vilken symbol man vill välja, exempelvis genom pekning med handen eller med hjälp av peklampa. Andra faktorer som är viktiga för att bliss ska fungera bra är att användaren har en vilja att kommunicera, att han/hon kan göra val, kan svara adekvat på ja- och nejfrågor och att han/hon klarar av att samarbeta. Omgivningens inställning är såklart också viktig för hur kommunikationen med bliss fungerar (jämför med BRO-modellen ovan). (Magnusson 1982, Henricsson & Rosén 1980 (se Ernström (red) 2003)) Den främsta målgruppen för bliss är de personer som inte kan tala eller läsa och som har motoriska handikapp (Heister Trygg et al. 1998)

Blissymbolerna är oftast samlade på en karta eller i ett datorprogram. Varje land har en standardkarta, ofta gör man sedan en personlig karta som är anpassad efter användaren. Det svenska ordet för varje symbol står i anknytning till symbolen så att den som tolkar kan läsa det svenska ordet. Grunden för symbolerna är semantiska kategorier, exempelvis betecknas känslor med hjärta och olika färdssätt med ett hjul. Det finns geometriska grundfigurer som kan kombineras till ett mycket stort antal symboler. Det finns även hjälpsymboler så som ”motsats till” och ”kombination”. Man skiljer ordklasserna åt genom att använda olika operatörer vilka placeras ovanför symbolerna, till exempel används en förminskad version av symbolen aktivitet för att markera att det rör sig om ett verb. Ordklasserna har på standardkartan olika bakgrundsfärg och placeras från vänster till höger på kartan i den ordning som motsvarar ordföljden i svenskt skriftspråks deklarativa huvudsatser, det vill säga ”...person/subjekt, verb, adjektiv, och substantiv/objekt”. Man bildar meningar genom att ange symboler efter varandra. (Heister Trygg et al. 1998)

Samtal med bliss tenderar att variera mer i innehåll och vara mer separerade från situationen jämfört med samtal då blissanvändaren använder andra modaliteter än blisskartan. Användandet av blissymboler möjliggör alltså samtal som inte skulle kunna genomföras med endast naturliga modaliteter och tillåter därför blissanvändaren att uttrycka sig mer självständigt samt med ett mindre förutsägbart innehåll (Ferm 2006).

Barn som använder bliss har en annorlunda läs- och skrivutveckling än talande barn. Oftast går de från att kommunicera med bilder, till att kommunicera med bliss och därefter går vissa av dem vidare till att tillägna sig bokstäverna (McNaughton 2003). Trots normal språkförståelse går läsningen i de flesta fall långsamt och många lär sig aldrig att läsa flytande. Man vet inte säkert vad detta beror på, en teori är att skriftspråket är baserat på det talade språket och om man saknar artikulationsförmåga blir tillägnandet svårare. (Brekke & von Tetzchner 2003) I en fallstudie av Soto och Seligman-Wine (2003) har en blissanvändare följts under sin uppväxt. Det framkom att blissanvändaren, trots att han kunde stava, föredrog att kommunicera med bliss framför att bokstavera eftersom det gick fortare och var motoriskt enklare, eftersom en blissymbol representerar ett helt ord (när han skulle uttrycka sig i skrift bokstaverade han dock).

I studier som gjorts av blissanvändande utanför Sverige har man bland annat fokuserat på hur blissanvändarnas språkutveckling sett ut; hur de gått från enklare AKK-system som exempelvis fotografier till mer komplexa system som exempelvis bliss och hur deras vokabulär utökats. Man har beskrivit hur blissanvändarna använder sitt symbolsystem, exempelvis för att föra ett samtal eller berätta något. (Brekke & von

Tetzchner 2003, McNaughton 2003, Soto & Seligman-Wine 2003). Man har även tittat på i vilka situationer bliss används samt vilka strategier som blissanvändaren nyttjar för att göra sig förstådd. (Brekke & von Tetzchner 2003, Ferm 2006, McNaughton 2003, Soto & Seligman-Wine 2003) När man transkriberat samtal med bliss har man inte beskrivit hur själva angivelsen av blissymbolen, det vill säga exakt hur rörelsen vid angivelsen, ser ut. Man har heller inte beskrivit hur tolkningen skett i förhållande till angivelsen (Brekke & von Tetzchner 2003, Ferm 2006, Soto & Seligman-Wine 2003). Brekke och von Tetzchner (2003) och Soto och Seligman-Wine (2003) har i sina transkriptioner skildrat blissanvändarens yttrande på en och samma rad utan att beskriva när/om simultan tolkning sker. Detta sätt är lämpligt när man vill åskådliggöra de innebörder man når fram till i samtalet men visar inte den sekventiella uppbyggnaden av yttrandena; hur deltagarna tillsammans bygger upp yttranden samt vad detta kan betyda för de innebörder som skapas. Forskning inom det sistnämnda saknas nästan helt både internationellt och inom Sverige (Norén 2008).

1.5 Syfte

Denna studie syftar till att:

- Skapa verktyg för att beskriva hur *angivelser* med bliss utförs i interaktion mellan samtalets deltagare.
- Skapa verktyg för att kunna beskriva hur *yttranden* med bliss byggs upp genom ett samspel mellan deltagarna över tid.
- Använda ovannämnda verktyg för att studera i vilken mån/hur kommunikativa uppgifter och problem löses, specifikt reparationer av angivelsetolkningar.

1.6 Conversation Analysis (CA)

När man kommunicerar med en AKK-användare kan, som ovan nämnts, gränserna mellan talare och lyssnare suddas ut. Ett yttrande kan således konstrueras av AKK-användaren och den talande samtalspartnern tillsammans och denna samkonstruktion kan ta flera turer i anspråk (Smith 2003). Bloch, Clarke & Collins (2001) har visat att samtalsanalys i form av Conversation Analysis (CA) lämpar sig väl för kommunikation med AKK.

CA härstammar från mikrosociologin och tittar, i likhet med denna, på naturligt uppkomna samtal och hur språket och den sociala kontexten både formar, och formas av, varandra på ett samtalsplan (Schiffrin 1994). De amerikanska forskarna Harvey Sacks, Emmanuel Schegloff och Gail Jefferson som anses vara grundarna till CA var dock otillfredsställda med hur man inom traditionell makrosociologi tog sin utgångspunkt från grupperingar av informanter utifrån bl.a. förutbestämda sociala relationer och egenskaper (Norrby 2004, Schiffrin 1994). De formade i stället CA utifrån en åskådning inom sociologin som kallas etnometodologi (grundat av amerikanske sociologen Harold Garfinkel). Med etnometodologi menas studiet av hur deltagarna i ett samhälle genom interaktion tillsammans bygger upp och organiserar sin sociala verklighet med utgångspunkt i den gemensamma kunskap de har om sin kultur (Norrby 2004). Inom CA utgår man, precis som inom etnometodologin, från att alla kommunikativa bidrag i interaktionen måste tas hänsyn till. Analysen utgår ifrån hur deltagarna själva visar upp sin förståelse av vad som pågår i samtalet och vilka mål de har med samtalet, snarare än ifrån observatörens föreställningar och hypoteser om detta.

Forskaren antar alltså ett deltagarperspektiv. (Heritage & Atkinson 1984, Schiffrin 1994.) De funktioner man fokuserar på analyseras i första hand i relation till den lokala samtalskontexten – en kommunikativ handling av en viss typ kan alltså fylla olika funktion beroende på var i samtalet den utförs (Norrby 2004). Man tittar inte på hur ofta något händer utan vad som händer mellan samtalsdeltagarna i en specifik samtalskontext (Bloch et al. 2001). Man ser varje yttrande i en sekvens som en handling, formad av föregående kontext (oftast det yttrande som kom precis innan) och som att det ger en kontext för nästkommande yttrande (oftast det direkt efterkommande yttrandet). Därför är yttranden både kontexskapande och kontextförnyande (Schiffrin 1994). Forskaren letar sedan efter återkommande mönster i det insamlade materialet. Eventuella slutsatser dras därefter utifrån dessa (Norrby 2004).

Det faktum att CA lämpar sig för analys av samtal med AKK styrks av Clarke & Wilkinson (2007) som har påpekat att eftersom CA intresserar sig för den sekventiella relationen mellan samtalsdeltagarnas handlingar så passar den bra för att titta på hur AKK-användare och deras talande samtalspartners tillsammans bygger upp yttranden. Genom CA kan man visa hur samtalsdeltagarna gör för att förstå varandra och beskriva hur konversationer med AKK faktiskt fungerar i verkligheten (Bloch et al. 2001).

1.6.1 Turtagning

Den strukturella basenheten man studerar inom CA är själva samtalsturen (Norrby 2004). Turen pekats ut som den enhet som deltagare organiserar sitt samtalande och sitt sociala handlande kring. En tur är alltså den sammanhängande tidsperiod under vilken en person har ordet (Linell & Gustavsson 1987). De delar som turen består av kallas turkonstruktionsenheter, *TKE* (Norrby 2004). Turerna i ett samtal kommer inte efter varandra som en serie utan de är *sekventiellt ordnade* så att varje tur påverkas av den föregående turen samt påverkar nästkommande tur (Bloch et al. 2001) inom ramen för en mer övergripande sekvens av handlingar; *handlingssekvens*. Inom CA talar man även om *närhetspar*; två turer som naturligt följer på varandra och är producerade av två olika kommunikatörer. Exempel på närhetspar är bland annat fråga-svar och hälsning-hälsning. Närhetspar är alltså en sekvens av två kommunikativa handlingar där en specifik respons förväntas följa på den första handlingen (Norrby 2004). Man pratar också om *inskottssekvenser* vilket är en sekvens av kommunikativa handlingar som gör att delarna i ett närhetspar skiljs åt, till exempel om man inte hör en fråga och ber om ett förtydligande – då blir frågan och svaret separerade av begärandet om förtydligande och själva förtydligandet (Norrby 2004). Inskottssekvenser är ofta reparationer (se Reparationer 1.6.2).

En central del i samtal är organisationen av hur turerna fördelas mellan samtalspartnerna, så kallad *turtagning* (Sacks, Schegloff, & Jefferson 1974.) Genom att studera inspelningar av naturligt förekommande konversationer såg Sacks et al. (1974) att det finns ordning i de sätt som turer fördelas mellan talande deltagare. De fann ett antal karakteristika för denna ordning. Bland annat att det oftast är en person i taget som har turen även om det dock är vanligt att mer än en person talar samtidigt under en kortare stund. De såg även att det finns tekniker för fördelning av turerna, exempelvis att man ”väljer” nästa talare genom att ställa en fråga eller att en deltagare själv ”tar” turen utan att vara utsedd näste talare. Andra kännetecken är att majoriteten av övergångarna mellan turer sker med liten eller ingen paus eller överlappning, samt att

turernas längd och turordning varierar. Några av dessa kännetecken beskriver bättre vad som sker i vardagliga samtal mellan två eller flera *talare* som känner varandra väl, än vad som sker i samtal med bliss, men grundprinciperna för turtagningsorganisationen gäller även för blissbrukare.

1.6.2 Reparationer

De vanliga turtagningspraktikerna gäller i första hand när samtalet flyter på smidigt. När problem uppstår finns dock praktiker för att lösa även dessa på ett ordnat och systematiskt sätt. Med begreppet *reparation* menas de olika metoder man använder för att lösa problem som uppkommer under samtal, till exempel på grund av missuppfattningar och felsägningar (Jasperson 2002). En reparation kan även uppkomma då det inte finns något hörbart fel, likväl behöver inte ett hörbart fel ge upphov till en reparation (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977).

Enligt Schegloff et al. (1977) är reparationer ett sekventiellt fenomen som består av *initiering* och *utgång* (outcome). Initieringen är själva påvisandet att något som sagts inneburit problem medan utgången är själva reparationen (Bloch & Wilkinson 2004). Utgången utgörs alltså av antingen en misslyckad eller lyckad reparation. Reparationer är antingen självreparationer (self-repair) - att talaren själv reparerar, eller annanreparationer (other-repair) - att någon annan än problemskaparen reparerar (Norrby 2004). Den som utför reparationen behöver inte vara samma person som initierade den, således kan både självreparation och annanreparation vara ett resultat av antingen självinitiering eller annan-initiering (Schegloff et al. 1977). Det blir alltså en självreparation både om problemskaparen på eget initiativ reparerar (självinitiering) eller om samtalspartnern exempelvis ber om ett förtydligande (annan-initiering) och får ett sådant (Norrby 2004).

Schegloff et al. (1977) menar att självinitierade reparationer kan initieras på tre olika ställen; i samma tur som problemet uppstår – *problemturen*, i övergången mellan problemturen och *andraturnen* (vilken är den därpå följande turen), eller i problemskaparens nästkommande tur – *tredjeturnen*. När det gäller annan-initieringar så är de huvudsakligen placerade i *andraturnen*, det vill säga den tur som följer på problemturen. De flesta självinitieringarna görs i själva problemturen. Hos majoriteten av dessa blir utgången slutförd i samma tur. Då det gäller annan-initierade reparationer där initieringen sker i *andraturnen* behövs i regel flera turer för att utgången ska bli slutförd, detta för att en tur går åt till att hitta problemkällan, något som görs inom samma tur i självinitierade reparationer. Schegloff et al. (1977) såg en organisatorisk struktur hos reparationer som är uppbyggd kring att deltagarna orienterar sig mot att i första hand självinitiera självreparationer, och i sista hand utföra annan-initierade annanreparationer.

Light et al. (1985) såg i en studie av kommunikation mellan barn, vilka använde bliss som sitt främsta AKK-system, och deras vårdnadshavare, att om det blev missförstånd vid ett samtal så tog oftast den talande samtalspartnern på sig ansvaret för att reparera konversationen. Vid de tillfällen då barnen själva försökte reparera så upprepade de oftast yttrandet i sin ursprungliga form. Då de försökte ändra sitt ursprungliga meddelande gjorde de oftast detta genom att ändra modalitet för sitt yttrande. De studerade modaliteterna var gester, vokaliseringar, blickriktning, användning av AKK-

systemet samt kombinationer av dessa. Light et al.s främsta syfte var inte att studera reparationer och deras resultat gäller reparationer på en annan nivå (makrotur se nedan) än de som kommer att analyseras i denna studie.

Man har sett att samtalspartnern till en AKK-användare kan utnyttja den sekventiella organisationen i samtalet för att tolka ett yttrande från AKK-användaren, detta genom att relatera till föregående tur (Clarke & Wilkinson 2008). Samtalspartnern kan alltså förstå ett yttrande som bara består av ett ord genom att tolka det i relation till vad som sagts tidigare. Om AKK-användarens yttrande inte relaterar till den direkt föregående turen kan det dock bli svårt för samtalspartnern att förstå vad AKK-användaren menar, trots att han förstått meddelandets betydelse och grammatik (Clarke & Wilkinson 2008), om denne exempelvis introducerar ett nytt ämne. Det kan av samma anledning vara svårt för samtalspartnern att förstå självreparationsförsök gjorda med ett AKK eftersom samtalspartnern förväntar sig ett yttrande som fortsätter samtalet och inte ett yttrande som syftar till AKK-användarens föregående tur (Bloch & Wilkinson 2004).

2 Data och material

I denna studie observerades en blissanvändare under en dag i hem-, skol- och fritidsmiljö. Informanten, som i denna studie kommer att kallas Filip, var vid observationstillfället 13 år gammal och gick inom den vanliga skolan. Filip hade en CP-skada som innebar att han inte kunde prata samt att han satt i rullstol på grund av nedsatt motorik i ben och armar. Han hade god språkförståelse samt god hörsel och syn. Filip introducerades för bliss då han var tre år gammal och använde det nu som sitt främsta kommunikationshjälpmedel. Han angav blissymbol genom att använda vänster pekfinger. Filip rekryterades till studien genom kontakt med kliniskt verksam logoped. Kontakt togs sedan med Filip och hans vårdnadshavare via telefon och brev, med förfrågan om deltagande samt information om studien och dess syfte (bilaga 1). Till informationen om studien bifogades ett förtydligande om att denna studie var en pilotstudie omfattande ett barn och skulle komma att presenteras som en magisteruppsats samt även ingå i den större studien omfattande 10 barn (se nedan). Samtycke inhämtades från Filip och hans vårdnadshavare genom skriftlig blankett (bilaga 2). Muntlig samt skriftlig information gavs till rektor för Filips skola (bilaga 3) varvid denne gav sitt skriftliga medgivande till filmning på skolan (bilaga 4).

Studien genomfördes under hösten 2008 och var en pilotstudie omfattande ett barn. Materialet kommer även att ingå i en större studie, avseende 10 barn med olika grafiska kommunikationshjälpmedel, som enheten för logopedi vid Uppsala universitet planerar att genomföra.

Filip följdes under en dag mellan kl 8.00 och 19.30 och videofilmades under större delen av tiden. De situationer som filmades var: hemma vid köksbordet efter frukost, under lektioner och pauser i skolan, hemma i trädgården, promenad på stan och arbete framför datorn i hemmet. Filips samtalspartners i dessa situationer var i huvudsak förälder, assistenter, lärare, specialpedagog samt författarna till denna uppsats.

Två videokameror, som stod på enbenta stativ, användes samtidigt för att kunna filma både samtalssituationerna och symbolkartan. En trådlös mikrofon användes för ljudupptagning. Efter inspelningen fördes råmaterialet över till en dator och redigerades så att de två filmerna visades simultant. Det bearbetade materialet samt råmaterialet fördes sedan över till externa hårddiskar.

2.1 Etiska överväganden

Inget material är märkt med namn eller andra uppgifter om deltagarna i studien. Efter studien kommer det bearbetade materialet samt råmaterialet att förvaras inlåst på enheten för logopedi samt hos huvudansvarig forskare för den större studien omfattande 10 barn. Information om materialet, såsom till exempel deltagarens namn, kommer att förvaras inlåst separat märkt på enheten för logopedi. Inget videomaterial kommer att visas i forsknings- eller undervisningssammanhang utan skriftligt samtycke från samtalsdeltagarnas vårdnadshavare eller dem själva i de fall det handlar om myndiga personer. Ett undantag är när bilder på bruket av själva blisskartan kan komma att användas i publikationer och presentationer. Transkiberat och avkodat material kommer

att användas i presentationer av studien. Avkodning innebär ändring eller borttagande av uppgifter som kan innebära att personer identifieras.

2.2 Transkription och analys

Situationer när bliss användes analyserades för att hitta mönster i hur blissangivelserna och samtalspartnerns tolkning av dessa gick till. Med angivelse menas den rörelsebaserade handling med vilken blissanvändaren väljer symbol. I studien detaljstuderades ca 100 angivelser. Detta innebar att varje angivelse studerades i olika uppspelningshastighet (frame by frame, halv hastighet samt naturlig hastighet) ungefär tiotalet gånger vardera. När ett mönster utkristalliserats studerades ytterligare angivelser för att få ytterligare stöd. Dessa mönster blev sedan redskap för att kunna beskriva hur deltagarna gjorde för att lösa kommunikativa problem genom reparationer. I studien detaljstuderades över 60 reparationer med samma tillvägagångssätt som för angivelserna (se ovan). Exempel på de olika reparationsförfaranden som utkristalliserats transkriberades med utgångspunkt i konventioner som använts inom samtalsanalys av CA-modell (se t.ex. Atkinson & Heritage 1984) samt konventioner som använts vid analys av gester i kommunikation (Streeck 1993). Därtill skapades egna konventioner för att beskriva de i denna studie funna fenomenen. För att på ett överskådligt sätt beskriva de blissymboler som ingår i samtalet innan och efter ett reparationsförfarande användes von Tetzchner och Groves (2003) konventioner. Samtliga konventioner återfinns i bilaga 5.

3 Resultat och diskussion

I samtalet med bliss tolkade samtalspartnern eller assistenten det Filip angav. Med tolkning menas att det svenska ord som återfinns i den aktuella blissymbolens ruta läses upp. Det skedde vanligtvis vid varje blissangivelse. Tolkningen kom alltså vid varje enskild angivelse och delade således upp blissanvändarens yttrande i många små delar. Hela blissanvändarens yttrande, det vill säga den övergripande handlingssekvensen som successivt växte fram, kommer att kallas för *makrotur* enligt tabell 1 nedan.

DE ÅKA HEM ÅTTA MED TÅGET	makrotur
---------------------------	----------

Tabell 1. Filips makrotur. (Filip berättar för sin pappa när författarna till denna uppsats ska åka hem.)

Varje enskild angivelse respektive varje enskild tolkning inom ramen för makroturen kommer däremot att kallas för *angivelsetur*. Den minimala meningsenhet som skapas med angivelse och efterföljande tolkning kommer att kallas för *angivelsesekvens* (se tabell 2 nedan). Angivelsesekvensen är i själva verket tredelad och består av angivelse, tolkning och beslut (jmf Linell 1998:45 som menar att en minimal kommunikativ sekvens består av tre steg). Med beslut menas att blissanvändaren visar att han/hon accepterar tolkningen genom att gå vidare till nästa symbol. Angivelsen innebär att angivelsesekvensen *inleds*, tolkningen innebär att angivelsesekvensen *utvecklas* och beslut innebär att angivelsesekvensen *avslutas*. Man skulle kunna se angivelsesekvensen som en form av interaktivt konstruerad TKE på makroturnivån (för TKE se Turtagning 1.6.1).

Filip:	DE	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	dom	Angivelsetur	
Filip:	ÅKA	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	åka	Angivelsetur	
Filip:	HEM	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	hem	Angivelsetur	
Filip:	ÅTTA	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	åtta	Angivelsetur	
Filip:	MED	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	med	Angivelsetur	
Filip:	TÅGET	Angivelsetur	Angivelsesekvens
Ass:	tåget	Angivelsetur	

Tabell 2. Angivelseturer och angivelsesekvenser inom Filips makrotur. (Filip berättar för sin pappa när författarna till denna uppsats ska åka hem, assistenten (Ass) tolkar.)

I de fall då samtalspartnern även tolkade fick denne två roller: ”tolkare” och ”samtalspartner”. I de samtal Filip förde under den studerade dagen skedde de flesta samtal med dessa dubbla roller – samtalspartnern var både tolk och samtalspartner. Förutom att ange blissymboler använde Filip bokstavstavla för att bokstavera ord.

Bokstavering av ord togs inte med i analysen då studiens syfte var att studera användandet av blissymboler.

3.1 Blissangivelsen

Under analysen utkristalliserades tre huvudsakliga kategorier av angivelsetekniker: pekning, indikering och orientering (se 3.1.3 nedan). Vid identifieringen av dessa kategorier togs endast de angivelser som tolkats rätt med. Med en korrekt tolkning menas att Filip därefter gick vidare till nästa symbol och på så sätt accepterade tolkningen. Hädanefter kommer den symbol som kom att accepteras att kallas för målsymbol, i grafiska framställningar kommer denna att vara grå. I de flesta fall skedde tolkningen av angivelsen i riktning med Filips finger.

3.1.1 Den dynamiska blissangivelsen

Vid observation av angivelsetekniker upptäcktes snart att de kategorier som nedan beskrivs, mer var att betrakta som hållpunkter i ett kontinuum. Tydliga exempel på kategorierna fanns och de hade olika karakteristika vilka gjorde dem kvalitativt olika men flertalet angivelser av blissymboler skedde med en angivelseteknik som inte lät sig passas in i en kategori. Detta berodde dels på Filips motoriska svårigheter och dels på blissangivelsens dynamiska karaktär. Dynamiken låg dels i själva utförandet av blissangivelsen. För att ta sig från en symbol till en annan måste Filip först orientera sig mot aktuell symbol, vilket snävade av det möjliga området för målsymbolen. Därefter hände det inte sällan att Filip använde ytterligare en eller flera angivelsetekniker i det område där målsymbolen återfanns tills det att tolkaren tolkade. De flesta blissangivelser kunde dessutom kategoriseras som olika angivelsetekniker beroende på i hur små delar man delade upp rörelsen: en indikering kunde i vissa fall ses som flera mycket korta pekningar, en orientering kunde ses som flera, i olika indikeringszoner, efter varandra följande indikeringar, och så vidare.

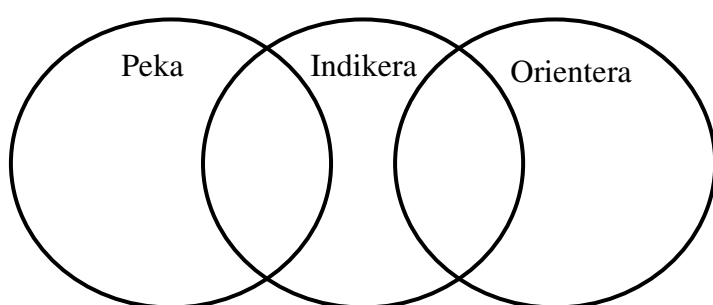

Bild 4. De olika angivelseteknikerna är hållpunkter i ett kontinuum.

3.1.2 Angivelsens faser: begynnefas, huvudfas och slutfas

Vilken angivelsesteknik en angivelse definierades som påverkades, förutom av faktorerna ovan, även av ögonblicket för tolkningen. Ett exempel var när Filip först rörde fingret mot ett område på kartan, sedan indikerade och därefter pekade. Tolkningen skedde vid pekningen vilket gjorde att det vid en första anblick kan se ut som att tolkningen enbart berodde av Filips pekning. Men vid närmare observation såg man att pekningen föregicks av en inriktande rörelse, vilken resulterade i en första

sovring bland de symboler som kunde anses tänkbara, därefter följde en indikering som ytterligare minskade ner antalet tänkbara symboler. Detta bidrog alltså till den information tolkaren hade tillgång till vid tolkningsögonblicket. Dynamiken blev också tydlig då man betänker att om tolkningen kommit något tidigare hade den huvudsakliga angivelsetekniken setts som indikering. Det var dock inte alltid så att angivelsen gick från att vara mindre specifik till mer specifik; exempelvis då Filip först gjorde en inriktande rörelse mot ett område på kartan, därefter en indikering och sedan en pekning följt av ytterligare en indikering vid vilken tolkningen skedde. Utifrån att angivelsen befanns vara dynamisk kunde tre faser av denna urskiljas. Vid analysen av dessa faser togs endast de angivelser som tolkats rätt med. Man bör dock betänka att de tre faserna är delar av en rörelse och därmed inte kan separeras från varandra.

Begynnelsefas

Handlingen att ange en symbol inleddes i huvudsak med en inriktande rörelse då Filip tog sig mot kartan och närmade sig ett område på denna. Denna inriktande rörelse kommer hädanefter att kallas rikta in (*RI*). Därefter kunde en eller flera angivelsetekniker ske innan huvudfasen. Alla delar av angivelsen som skedde innan huvudfasen ingick i det som hädanefter kommer att kallas angivelsens *begynnelsefas*. RI var alltid en del av begynnelsefasen. Det fanns fall då tolkningen skedde redan under RI. Då fick denna således funktionen av både begynnelsefas och huvudfas. Viktigt att betänka är dock att begynnelsefasen och huvudfasen är att betrakta som potentiellt lika viktiga då alla aktiviteter inom dessa bidrog med den information tolkaren hade tillgång till vid tolkningsögonblicket.

Huvudfas

Den del av angivelsen då tolkningen skedde definierades som angivelsens *huvudfas*. Oftast bestod denna av någon av de nedan beskrivna angivelseteknikerna.

Slutfas

Det som skedde efter huvudfasen, det vill säga efter tolkningen, kommer hädanefter att kallas för *slutfas*. Slutfasen av en angivelsetur inne i en makrotur bestod vanligen av att handen lyftes vidare (*LV*) mot nästa symbol och på så sätt förband denna angivelses slutfas med nästa angivelses begynnelsefas utan någon skarp gräns dem emellan. Slutfasen av en angivelsetur kunde också bestå av att handen togs bort (*TB*) från det område där huvudfasen skett utan att i samma rörelse påbörja nästa begynnelsefas. Om tolkning skedde under TB eller LV fick dessa funktionen av både huvudfas och slutfas.

Vid slutet av makroturen (d v s slutfasen av makroturens sista angivelsetur) förekom en slutfas i form av att handen togs bort från området för tolkningen alternativt lades ned på kartan. Dessa typer av slutfaser skedde i huvudsak i kombination med att Filip tittade upp från kartan, exempelvis genom att rikta blicken mot samtalspartnern.

3.1.3 Angivelstekniker: pekning, indikering och orientering

Pekning (PEK)

Den mest specifika formen av angivelseteknik var pekning. Den kännetecknades av att vänster pekfinger hölls stilla nere på kartan. Pekningen kunde ske i en zon av 1-4

blissymboler; detta på grund av att fingertoppen kunde befinna sig på delar av upp till 4 blissymboler samtidigt. I det observerade materialet var tolkningen en av symbolerna inom samma zon av 1-4 blissymboler. Fingertoppens läge för pekningen kommer i grafiska framställningar visas som en grå ellips. En blockpil i denna visar samtidigt fingertoppens riktning.

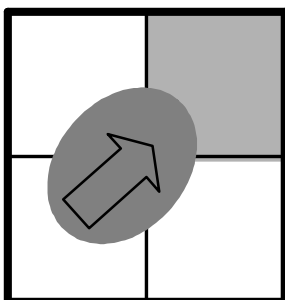

Bild 1. Pekning. Bilden visar fingertoppens läge i en pekning över en zon av 4 blissymboler. Blockpilen markerar fingrets riktning. Den grå rutan markerar målsymbolen.

Indikering (IND)

En mindre specifik form av angivelseteknik var indikering. En indikering karakteriserades av att pekfingeret angav en eller flera symboler utan att hålla fingret helt stilla. Fingret rörde sig alltså extra länge över ett visst område på kartan. Detta kunde ske nere på kartan och/eller i luften ovanför. I det observerade materialet drogs den övre gränsen för indikering vid en zon på 4 symboler då rörelsen annars ansågs för ospecifik för att kunna sägas indikera över ett specifikt antal symboler. I de flesta fall då angivelsetekniken indikering användes, spelade pekfingerets riktning roll för tolkningen. I en majoritet av de observerade fallen tolkades indikeringen i den riktning fingret angav. Fingertoppens läge då indikering inleddes kommer i grafiska framställningar att visas som en grå ellips. En blockpil i denna visar samtidigt fingertoppens riktning vid inledningen. Pilar kommer att visa de indikeringsrörelser som fingret därefter gör. En spetsig pil visar den första indikeringsrörelsen. En eventuell andra indikeringsrörelse visas med en pil med cirkelformat pilhuvud.

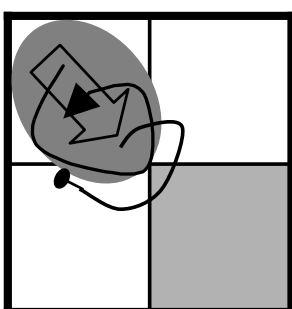

Bild 2. Indikering. Bilden visar de två indikeringsrörelserna som fingertoppen gör över en zon av 4 blissymboler. Fingertoppen är belägen där indikeringen börjar, blockpilen markerar fingrets riktning. Den grå rutan markerar målsymbolen.

Orientering (OR)

Den minst specifika formen av angivelseteknik som observerades var orientering. En orientering kännetecknades av att pekfingeret rörde sig över ett område som var större än

4 symboler. Detta kunde ske såväl nere på kartan som i luften ovanför. Det var svårt att ange en exakt storlek på det område över vilket fingret rörde sig i en orientering, detta på grund av rörelsen flyktiga karaktär. Vid grafisk framställning av orientering kommer fingertoppens startposition att visas som en cirkel. En linje visar fingrets rörelsebanor över kartan. En spetsig pil markerar fingrets position då tolkningen sker. En spetsig pil markerar fingrets position då tolkningen sker.

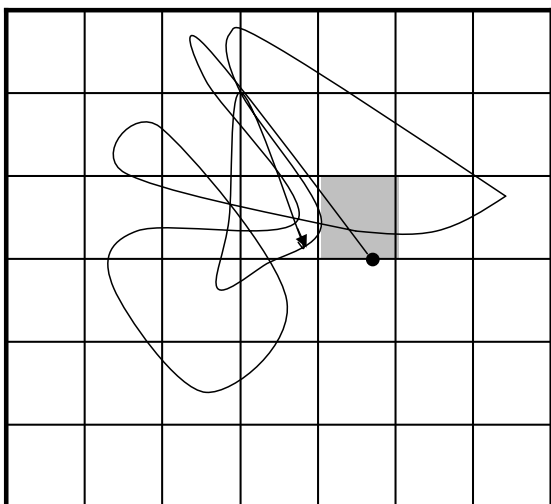

Bild 3. Orientering. Bilden visar fingrets rörelsebanor över kartan. Cirkeln markerar start och pilen markerar fingrets position då tolkningen sker. Den grå rutan markerar målsymbolen.

3.1.4 Angivelsefasernas tekniker

Tabell 3 nedan visar i vilka faser de olika angivelseteknikerna (PEK, IND, OR) samt de tekniker som främst användes i angivelsens begynnelsefas och slutfas (RI, LV, TB) kan förekomma.

		ANVÄNDS I ANGIVELSEFAS		
		Begynnelsefas	Huvudfas	Slutfas
TEKNIK	RI	X	X	
	PEK	X	X	
	IND	X	X	
	OR	X	X	
	LV		X	X
	TB		X	X

Tabell 3. Översikt över i vilka angivelsefaser de olika teknikerna kan förekomma.

3.2 Att reparera med bliss

I samband med en stor del av alla studerade angivelsesekvenser (angivelse + tolkning + beslut) uppstod dock problem med tolkningen. Det kan vara svårt att veta exakt var problemet låg – i angivelsen eller tolkningen. I denna studie studerades de reparationer som berodde på att Filip inte accepterade tolkarens tolkning (d v s tolkarens angivelsetur) av en eller flera på varandra följande angivelser (d v s Filips angivelsetur/-er). För att visa att han inte accepterade tolkarens tolkning var Filip tvungen att initiera en reparation av denna genom att använda någon av nedan följande reparationsinitieringsmetoder. Tolkarens nya tolkning blev då utgången av reparationen.

Filips acceptering eller förkastning av reparationen definierade om utgången var lyckad eller ej. De studerade reparationerna var alltså annan-initierade självreparationer (jmf Reparationer 1.6.2). Detta eftersom att Filip, med sin reparationsinitieringsmetod, orienterade mot tolkarens tolkning som problematisk (annan-initiering) och att tolkningen i och med detta blev ”problemturen”, varpå tolkaren sedan själv ändrade sin egen tolkning (självreparation).

Reparationssekvensen, det vill säga problemtur, initiering och utgång, är en sorts inskottssekvens inom en angivelsesekvens (den omedelbara handlingssekvensen för reparationen) (se inskottssekvens och handlingssekvens i Turtagning 1.6.1). De analyserade reparationssekvenserna och hur de kan relateras till angivelsesekvens respektive makrotur kommer att visas översiktligt i tabeller. Tabell 4 nedan visar det generella upplägget utan att röra en specifik handlingssekvens. Observera dock att detta bara är ett sätt att representera skeendet; när makroturen respektive angivelsesekvensen sägs vara pauserade innebär detta inte att det inte händer något. Det som händer i pauseringen har en roll i det gemensamma skapandet av mening men ingår inte i den sedan färdiga makroturen respektive angivelsesekvensen.

		Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Anger nytt ord i ett pågående yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	-
2.	Tolkaren	Makroturen blir ”pauserad” till dess att angivelsesekvensen är färdig.	2a. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	1. Problemtur (retroaktiv)
3.	Filip	...pauserad...	Den pågående angivelsesekvensen blir ”pauserad” till dess att reparationen är färdig.	2. Reparationsinitiering : Identifierar problem i föregående tur
4.	Tolkaren	...pauserad...	2b. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	3. Utgång : Reparation gm ny tolkning
5.	Filip	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	3. Angivelsesekvens avslutas: Beslut	--

Tabell 4. Översikt av reparationsförfarandet.

3.2.1 Metoder att initiera reparation

Under analysen utkristalliserades tre huvudsakliga metoder för reparationsinitiering: *Hålla kvar angivelse*, *Omangivelse* och *Omstart*. Dessutom förekom inte sällan olika kombinationer av dessa i en följd (se 3.2.1.4) då det första reparationsförsöket misslyckades.

3.2.1.1 Hålla kvar angivelse

En form av reparationsinitiering som observerades var kvarhållning av angivelse. Filip fortsatte då sin angivelse genom att fortsätta att använda samma angivelse teknik eller genom att använda en annan eller flera andra angivelse tekniker utan mellanvarande

slutfas. Samtliga angivelsetekniker ingick alltså i samma huvudfas. Huvudfasen inleddes därmed vid den första tolkningen (problemturen) och fortsatte till dess att Filip accepterade en tolkning eller initerade en ny reparation genom att byta reparationsinitieringsmetod.

Följande samtalsutdrag (1) exemplifierar denna metod att initiera reparation. Här pratar specialpedagogen (SP) och Filip om en mäsas de ska åka på tillsammans med Filips pappa och assistent 1 (Ass1). De undrar när den ska ske. De bläddrar i pärmen med almanackan och SP kommenterar att något datum för mässan inte är inskrivet (rad 1-3).

(1) Ringa hem ikväll

EM1: 42.31. Filip (F) och SP sitter i klassrummet. Filip berättar att hans pappa vill höra med SP vilken dag de, och Ass1 ska åka på en mäsas. SP undrar om Filip har det nedskrivet någonstans. Filip ber SP ta fram almanackan.

(Reparationen visas som en inskjuten sekvens. Samtalskontexten innan och efter den inskjutna sekvensen återges förenklat. IND = indikerar, OR = orienterar, RI = riktar in hand, LV = lyfter vidare hand, TB = tar bort hand. För detaljerade transkriptionskonventioner, se bilaga 5.)

1. F/SP:	((Bläddrar i pärmen med almanackan under 40 sekunder. Filip		
2.	pekar och SP kommenterar att något datum för mässan inte är		
3.	iskrivet))		
4. F:	i		
5. SP:	i	((förenklat: reparationer exkluderade))	
6. F:	KVÄLL=		
7. SP:	kväll	((förenklat: reparationer exkluderade))	
8. F:	=	[TB:::](slutfas på KVÄLL)	
9. SP:	[du kollar upp de så kan ni skriva i're]	((eget bidrag))	
	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Indikering 1</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Orientering 1</p> </div> </div>		
10. F:	→	[RI::] IND1::	[:::OR1]::]:LV=
11. SP:	[mm::]	[i kväll jag]	[du]
12. F:	=KAN		
13. SP:	kan	((förenklat: reparationer exkluderade))	
14. F:	RINGA		
15. SP:	ringa	((förenklat: reparationer exkluderade))	
16. F:	HEM		
17. SP:	ringa hem		
18. F:	((pekar på sig själv))		
19. SP:	till dig		

Början på Filips makrotur är ”i kväll”, fördelat på två angivelser (rad 4-7). Efter att SP tolkat detta tar Filip bort handen från KVÄLL (TB rad 8) samtidigt som SP säger: ”du

kollar upp det så kan ni skriva i det” (rad 9) vilket är SPs egna bidrag till konversationen och troligen syftar till att Filip ska kolla upp datumet för mässan och med sin pappa skriva in det i almanackan. Filip riktar därefter in sig mot kartan (RI rad 10). I slutet av denna rörelse säger SP ”mm” (rad 11). Filip börjar sedan indikera (IND1 rad 10). I slutet av denna indikering tolkar SP ”ikväll jag” (rad 11). Medan han säger detta fortsätter Filip angivelsen genom att börja orientera (OR1 rad 10). SP är då först tyst (rad 11) och tolkar sedan ”du” (rad 11) varpå Filip slutar orientera och lyfter handen vidare mot nästa angivelse (LV rad 10). Slutet på Filips makrotur blir sedan ”kan ringa hem till mig”. Filips makrotur är alltså ”i kväll du kan ringa hem till mig”. Samtalet fortsätter och de kommer överens om att SP ska ringa hem till Filip samma kväll för att höra med Filips pappa vilken dag mässan ska ske.

I transkriptionen ovan visas reparationen som en inskjuten sekvens. Observera att hela reparationssekvensen hamnar på rad 10 och 11 i transkriptionen. Filip *initierar* reparationen genom att *hålla kvar angivelsen* och visar därigenom att han inte accepterar SPs tolkning av hans indikering. Med andra ord, medan SPs tolkning ”jag” (rad 11) sker, övergår indikeringen (IND1 rad 10) till en orientering (OR1 rad 10). Angivelsetekniken ändras alltså från indikering till orientering men *angivelsen hålls kvar*. SPs icke-accepterade tolkning är *problemturen*. Initieringen kommer i *andraturen*. *Utgången* sker i *tredjeturen* då SP ändrar tolkningen till ”du” (rad 11). Filip definierar utgången som lyckad då han accepterar tolkningen ”du” genom att lyfta vidare handen (LV rad 10) till nästa angivelse. Detta reparationsförlopp åskådliggörs även i tabell 5 nedan, där rad 10-11 i transkriptionen har delats upp i det antal handlingar som reparationen kan sägas bestå av.

	Exempel (1) Ringa hem ikväll	Handling	Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Indikerar och orienterar	Anger nytt ord i ett påg. yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	-
2.	Tolkaren	”jag”	...pauserad...	2a. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	1. Problemtur (retroaktiv)
3.	Filip	<i>Håller kvar angivelse genom att fortsätta orientera</i>	...pauserad...	...pauserad...	2. Reparationsinitiering: Identifierar problem i föregående tur
4.	Tolkaren	”du”	...pauserad...	2b. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	3. Utgång: Reparation gm ny tolkning
5.	Filip	Lyfter vidare handen	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	3. Angivelsesekvens avslutas: Beslut	-

Tabell 5. Schematisk tabell över reparationsförfarandet.

Diskussion av reparationen i samtalsutdrag (1)

I reparationssekvensen ovan kan man se att SPs första tolkning ”jag” är en fullt möjlig tolkning med tanke på den lilla meningsskontext som ditills har växt fram i Filips

makrotur. Utifrån de symboler som finns i indikeringens närhet är ett pronomen mest sannolikt när man betänker nämnda meningskontext. Även sett utifrån hur indikeringen går till är ”jag” en av de symboler som täcks av indikeringsrörelsen. Riktningen på fingret då indikeringen inleds gör även ”jag” till en trolig kandidat. ”Jag” verkar således vara en respons dels på hur angivelsen är utformad, fingret är riktat mot ”jag” i början av angivelsen och passerar även denna symbol under indikeringen, dels på meningskontexten i vilken ett pronomen passar bättre i meningen än övriga symboler som ligger i närheten. När SP säger ”jag” visar Filip att han inte accepterar tolkningen genom att fortsätta att orientera i det aktuella området och därmed hålla kvar sin angivelse. SP tolkar detta som en initiering till reparation och erbjuder ett nytt tolkningsförslag: ”du”. Även ”du” är en lämplig kandidat sett till meningskontexten; SP byter här endast ut pronomen. Symbolen ”du” ligger dessutom i närheten av indikeringsrörelsen som föregår den första tolkningen. Även sett till hur fingret rör sig i orienteringen är ”du” ett möjligt andra förslag då fingret passerar denna symbol i slutet av orienteringen. Tolkningsförslaget ”du” är följaktligen en respons på Filips initiering av reparation, dvs att han håller kvar angivelsen, samt ett utslag av att ”du” passar in i meningskontexten och passeras under orienteringen. Även tidigare kunskap hämtad från indikeringen kan ha betydelse för den andra tolkningen.

3.2.1.2 Omangivelse

En annan form av reparationsinitiering var omangivelse. Detta innebar att Filip avslutade sin angivelse genom att ta bort handen (TB). Därefter påbörjades en ny angivelse. Det förekom två olika upptakter (lokala kontexter) till omangivelserna. Antingen responderade Filip på en tolkning han inte accepterade, eller så responderade han på en tystnad som att den vore en utebliven tolkning genom att ta bort handen (TB) och inleda ny angivelse.

Omangivelse till följd av icke-accepterad tolkning

I följande samtalsutdrag (2) är Filip, assistent 2 (Ass2) samt författarna på stadsvandring och har precis kommit in i en galleria. Filip visar med en gest att han vill ha sin blisskarta och får den. Hans första makrotur är ”förra fredagen var invigningen” (rad 1-10) varpå Ass2 och en av författarna (FF) kommenterar att gallerian är så ny (rad 11-15). FF frågar sedan om Filip vet hur många affärer som finns där (rad 16-17).

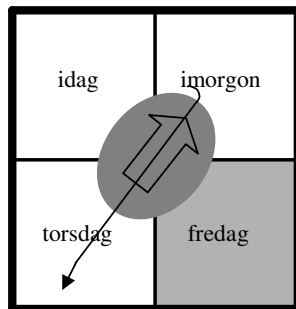
(2) I gallerian

EM2-2: 20.35. Filip (F), Ass2 och författarna har just kommit in i den nyinvidga gallerian. Pärmens blisskartan har precis tagits fram. När transkriptionen av samtalet börjar är detta det första som sägs efter ankomsten till gallerian.

(Reparationen visas som en inskjuten sekvens. Samtalskontexten innan och efter den inskjutna sekvensen återges förenklat. IND = indikerar, PEK = pekar, RI = riktar in hand, LV = lyfter vidare hand, TB = tar bort hand, VOK = vokalisering. För detaljerade transkriptionskonventioner, se bilaga 5.)

1. F:	<i>FÖRUT</i>
2. Ass2:	<i>förut</i>
3. F:	<i>FREDAG</i>
4. Ass2:	<i>förra fredagen</i>
5. F:	<i>VAR</i>
6. Ass2:	<i>var</i> ((förenklat: reparationer exkluderade))
7. F:	<i>i</i>

8. Ass2:	<i>i</i>
9. F:	<i>n</i>
10. Ass2:	<i>n invigningen</i>
11. FF:	<i>jaha (så) ny () ((eget bidrag))</i>
12. Ass2:	<i>(eh ja) tre dar eller ((eget bidrag))</i>
13. FF:	<i>tre dar ((eget bidrag)) ((med frågeintonation))</i>
14. F:	<i>((tittar på FF och vokaliserar))</i>
15. FF:	<i>(oj va´) ny</i>
16.	<i>vet du hur många</i>
17.	<i>affärer som finns här ((eget bidrag))</i>

Indikering1

18. F: RI:PEK:IND1[:,:,::] [TB]

19. [VOK]

20. Ass2: [imorgon]

21. F: RI[:,:,::] LV=

22. Ass2: [fredag]

23. F:	<i>=LÖRDAG</i>
24. Ass2:	<i>lördag</i>
25. F:	<i>SÖNDAG</i>
26. Ass2:	<i>söndag</i>
27. F:	<i>VAR</i>
28. Ass2:	<i>var</i>
29. F:	<i>i</i>
30. Ass2:	<i>i invigningen</i>
31. F:	<i>JAG</i>
32. Ass2:	<i>jag ((förenklat: reparationer exkluderade))</i>
33. F:	<i>VET INTE</i>
34. Ass2:	<i>vet inte</i>
35. F:	<i>HUR</i>
36. Ass2:	<i>hur</i>
37. F:	<i>MÅNGA</i>
38. Ass:	<i>hur många affärer</i>
39. FF:	<i>okej</i>

Filip börjar nästa makrotur med att rikta in handen mot kartan (RI rad 18), peka (PEK rad 18) och därefter indikera (IND1 rad 18). Under indikeringen tolkar Ass2 "imorgon" (rad 20). Filip tar då bort handen (TB rad 18) och vokaliserar samtidigt (VOK rad 19). Därefter riktar Filip in sig mot samma område på nytt (RI rad 21). Under den inriktande rörelsen tolkar Ass2 "fredag" (rad 22). Efter tolkningen lyfter Filip handen vidare mot nästa symbol. Slutet på Filips makrotur blir sedan "lördag söndag var invigningen". Filips makrotur är alltså "fredag lördag söndag var invigningen". Filip återknyter sedan till FFs fråga genom att svara att han inte vet hur många affärer det finns i gallerian.

I transkriptionen ovan visas reparationen som en inskjuten sekvens. Filip *initierar* reparationen genom en *omangivelse* och visar därigenom att han inte accepterar Ass2s tolkning av hans indikering. Med andra ord: efter att Ass2 tolkat ”imorgon” (rad 20) tar Filip bort handen (TB rad 18) samtidigt som han vokaliserar (VOK rad 19) varpå han inleder en ny angivelse genom att rikta in handen (RI rad 21). Filip tar alltså bort handen från kartan samt riktar in handen på nytt och gör på detta sätt en *omangivelse*. Ass2s icke-accepterade tolkning är *problemturen*. Initieringen kommer i *andraturen*. *Utgången* sker i *tredjeturen* då Ass2 ändrar tolkningen till ”fredag” (rad 22). Filip definierar utgången som lyckad då han accepterar tolkningen ”fredag” genom att lyfta vidare handen (LV rad 21) till nästa angivelse. Detta reparationsförlopp åskådliggörs även i tabell 6 nedan, där rad 18-22 i transkriptionen har delats upp i det antal handlingar som reparationen kan sägas bestå av.

	Exempel (2) I gallerian	Handling	Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Indikerar	Anger nytt ord i ett påg. yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	-
2.	Tolkaren	”imorgon”	...pauserad...	2a. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	1. Problemtur (retroaktiv)
3.	Filip	<i>Omangivelse</i> genom att Ta bort handen + VOK och sedan rikta in handen på nytt	...pauserad...	...pauserad...	2. Reparationsinitiering: Identifierar problem i föregående tur
4.	Tolkaren	”fredag”	...pauserad...	2b. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	3. Utgång: Reparation gm ny tolkning
5.	Filip	Lyfter vidare handen	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	3. Angivelsesekvens avslutas: Beslut	-

Tabell 6. Schematisk tabell över reparationsförfarandet.

Diskussion av reparationen i samtalsutdrag (2)

Ass2s första tolkning ”imorgon” är andra delen av den första angivelsesekvensen i Filips makrotur. Därmed är denna tolkning fullt rimlig då det ännu inte finns någon meningskontext inom ramen för makroturen. Även utifrån hur angivelsen går till är ”imorgon” en möjlig kandidat. Detta dels för att riktningen och läget av fingertoppen är densamma i begynnelsefasens pekning som vid inledningen av indikeringen (se bild Indikering1 i transkriptionen ovan). Men också för att indikeringsrörelsen täcker ”imorgon”. Tolkningen ”imorgon” verkar således vara en respons på fingrets riktning och läge i begynnelsefasens pekning samt på fingrets rörelsebana i indikeringen. Filip visar att han inte accepterar tolkningen genom att vokalisera och göra en omangivelse. Ass2 tolkar detta som en initiering av reparation och ger ett nytt tolkningsförslag; ”fredag”. Tolkningen ”fredag” är även den fullt rimlig om man ser till den tidigare indikeringsrörelsen; ”fredag” är en del av indikeringens fyrzon. ”Fredag” är liksom ”imorgon” ett rimligt tolkningsalternativ även sett utifrån att det är den första angivelsesekvensen i makroturen och att någon meningskontext inom ramen för denna

därmed ännu inte skapats. Tolkningen ”fredag” sker redan då Filip riktar in handen mot samma område på kartan som tidigare. Detta skulle kunna tyda på att Ass2 redan anar vilken symbol Filip menar. Detta gör Ass2 antagligen med utgångspunkt i den vidare samtalskontexten eftersom ”förra fredagen” ingår i Filips föregående makrotur samt, som ovan nämnts, att symbolen finns inom den föregående indikeringens fyrzon. Tolkningsförslaget ”fredag” är således en respons dels på Filips initiering av reparation, d v s omangivelsen, samt ett resultat av att ”fredag” passar in i samtalskontexten och finns med i den föregående indikeringens fyrzon.

Omangivelse till följd av utebliven tolkning

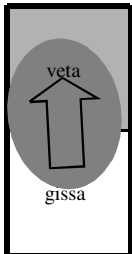
I följande samtalsutdrag (3) sitter Filip i trädgården tillsammans med Ass1 och Ass2. Ass1 ska precis gå hem och Ass2 har nyligen kommit dit. Filip har tidigare under dagen erbjudit författarna en stadsvandring, vilket Ass1 vet om. Filip berättar att han och Ass2 ska visa staden (här kallad ”Hemstad”) (rad 1-21) och Ass1 säger vidare att Filip och Ass2 ska ha guidad tur för författarna och visa Hemstad (rad 27-30).

(3) Inför stadsvandring

Em2-1: 01.20.17. Filip (F), Ass1 och Ass2 sitter i trädgården. Ass1 ska precis gå hem och Ass2 har nyligen kommit dit.

(Reparationen visas som en inskjuten sekvens. Samtalskontexten innan och efter den inskjutna sekvensen återges förenklat. PEK = pekar, RI = riktar in hand, LV = lyfter vidare hand, TB = tar bort hand. För detaljerade transkriptionskonventioner, se bilaga 5.)

1. F:	((pekar på sig själv))
2. Ass2:	<i>filip</i>
3. F:	<i>HAR</i>
4. Ass2:	<i>filip har</i> ((förenklat:reparationer exkluderade))
5. F:	<i>SÄGA</i>
6. Ass2:	<i>sagt</i>
7. F:	<i>VI</i>
8. Ass2:	<i>vi</i>
9. F:	<i>SKA</i>
10. Ass2:	<i>ska</i>
11. F:	<i>v</i>
12. Ass2:	<i>v</i>
13. F:	<i>i</i>
14. Ass2:	<i>i</i>
15. F:	<i>s</i>
16. Ass2:	<i>s</i>
17. F:	<i>a</i>
18. Ass2:	<i>visa</i>
19. F:	((bokstaverar början på stadens namn, kallad ”hemstad”))
20. Ass1:	<i>hemstad</i>
21. Ass2:	<i>hemstad</i>
22. F:	((tittar upp på Ass1))
23. Ass2:	<i>filip har sagt att vi</i>
24.	<i>ska visa hemstad</i> ((med frågeintonation,
25.	tittar samtidigt på Filip))
26. F:	((vokaliserar))
27. Ass1:	<i>filip ska va köra guidad tur</i>
28.	<i>du och filip ska köra lite guidad tur</i>
29.	<i>och visa lite hemstad här sen</i>
30.	<i>[tjejerna till kvällen]</i> ((eget bidrag))

31.Ass2:	[okej]	((eget bidrag))
32.F:	FÖRST	
33.Ass2:	först	
34.F:	RI:PEK:TB	
35.Ass:	((Ass2 tolkar inte under angivelsen))	
 <p>Pekning1</p>		
36.F:	RI:PE[K1::]LV=	
37.Ass2:	[veta]	
38.F:	=NÄR	
39.Ass2:	när	
40.F:	ÄTA	
41.Ass2:	äta	
42.F:	m	
43.Ass2:	äta middag	
44.F:	((vokaliserar och tittar upp från kartan))	
45.Ass2:	mm:	

Början på Filips nästa makrotur är sedan ”först” (rad 32). Efter att Ass2 tolkat detta (rad 33) riktar Filip in handen mot kartan (RI rad 34) och pekar (PEK rad 34). Ingen tolkning kommer från Ass2 under pekningen (rad 35). Filip orienterar mot denna tystnad genom att ta bort handen från kartan (TB rad 34). Därefter riktar Filip in handen mot samma område på nytt (RI rad 36) och pekar (PEK1 rad 36). Under pekningen tolkar Ass2 ”veta” (rad 37). Efter tolkningen lyfter Filip handen vidare mot nästa angivelse (LV rad 36). Slutet på Filips makrotur blir sedan ”när äta middag”. Filips fullständiga makrotur är därmed ”först veta när äta middag”. Filip vokaliserar sedan och tittar upp från kartan (rad 44). Samtalet fortsätter och de kommer fram till att de ska fråga Filips pappa om när middagen ska ske.

I transkriptionen ovan visas reparationen som en inskjuten sekvens. Filip *initierar* reparationen genom en *omangivelse*; han visar, genom att ta bort handen från kartan (rad 34) och därefter ange på nytt (rad 36), att han har orienterat mot Ass2s tystnad som en utebliven tolkning av Filips pekning. Ass2s uteblivna tolkning blir då *problemturen*. Initieringen kommer i *andraturen*. *Utgången* sker i *tredjeturen* då Ass2 tolkar ”veta” (rad 37). Filip definierar utgången som lyckad då han accepterar tolkningen ”veta” genom att lyfta vidare handen (LV rad 36) till nästa angivelse. Detta reparationsförlopp åskådliggörs även i tabell 7 nedan, där rad 34 – 37 i transkriptionen har delats upp i det antal handlingar som reparationen kan sägas bestå av.

	Exempel (3) Inför stadsvandring	Handling	Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Pekar	Anger nytt ord i ett påg. yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	-
2.	Tolkaren	--	...pauserad...	2a. Angivelsesekvens utvecklas: Utebliven tolkning	1. Problemtur (retroaktiv)
3.	Filip	<i>Omangivelse</i> Tar bort handen och riktar sedan in handen på nytt	...pauserad...	...pauserad...	2. Reparationsinitiering: Identifierar problem i föregående tur
4.	Tolkaren	"veta"	...pauserad...	2b. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	3. Utgång: Reparation gm tolkning
5.	Filip	Lyfter vidare handen	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	3. Angivelsesekvens avslutas: Beslut	-

Tabell 7. Schematisk tabell över reparationsförfarandet.

Diskussion av reparationen i samtalsutdrag (3)

I reparationssekvensen ovan kan man inte säga något om varför Ass2 inte tolkar Filip angivelse. När assistenten inte tolkar gör Filip en omangivelse. Denna omangivelse är således en respons på Ass2s tystnad. Det är alltså Filip omangivelse – att han tar bort handen och anger på nytt – som definierar den uteblivna tolkningen. Filip utför först en fullständig angivelse med potentiell begynnelsefas (RI rad 34), potentiell huvudfas (PEK rad 34) samt potentiell slutfas (TB rad 34) om man ser till hur en angivelse brukar gå till. Responsen på denna angivelse blir tystnad och de olika faserna i angivelsen kan därmed inte definieras, just eftersom att tolkning inte sker. När Filip i sin omangivelse riktar in handen på nytt och pekar ger Ass2 tolkningsförslaget "veta". Tolkningsförslaget "veta" är ett mycket rimligt förslag utifrån hur pekningen går till. Detta dels på grund av att fingertoppen täcker "veta" och "gissa" och att fingrets pekriktning är mot "veta". Samt dels på grund av att "veta" är en fullt möjlig kandidat sett till den lilla meningskontext som hittills växt fram i makroturen. Ass2s tolkningsförslag är därmed en respons både på pekningens utformning och att "veta" passar in i meningskontexten. Även tidigare kunskap från den första angivelsen kan ha betydelse.

3.2.1.3 Omstart

Omstart genom angivelse av symbol

Vid några få tillfällen under dagen initierade Filip reparation genom att ange en symbol såsom "nej" eller "börja om" och sedan göra omstart (se nedan) av hela eller delar av makroturen. I de observerade fallen föregicks denna reparationsinitieringsmetod av bokstavering och har därmed inte analyserats närmare.

Omstart av makrotur

En ytterligare form av reparationsinitiering innebar att Filip gjorde en omstart av hela eller delar av makroturen. Detta genom att lyfta vidare handen (LV) och därigenom utan uppehåll återigen börja ange de symboler vars tolkning accepterats tidigare i makroturen.

I följande samtalsutdrag (4) sitter Filip och Ass2 vid datorn och skriver ett kurspapper som handlar om en slöjdklubb Filip är med i. Filip frågar Ass2 vad som mer behöver vara med i kursappret än det han redan skrivit. Ass2 svarar med att bland annat referera vad som redan står i texten och föreslår att Filip kan specificera vad han gjorde senast han var där (rad 1-9). Filip berättar att han gjort en rönnbärsmobil (rad 10-33) och Ass2 föreslår att han kan utveckla detta (rad 35-36).

(4) Kurspapper

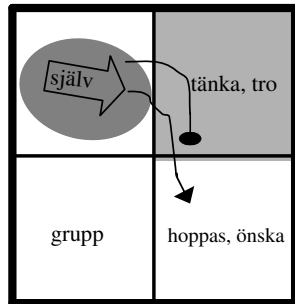
Em3 57.10 Filip (F) sitter vid datorn och skriver ett kurspapper (kursinformation) med hjälp av Ass2. Kursappret handlar om slöjdklubben som Filip är med i. Filip frågar Ass2 vad man mer behöver veta än det han redan skrivit.

(Reparationen visas som en inskjuten sekvens. Samtalskontexten innan och efter den inskjutna sekvensen återges förenklat. VOK = vokaliserar, IND = indikerar, OR = orienterar, PEK = pekar, RI = riktar in hand, LV = lyfter vidare hand, TB = tar bort hand. För detaljerade transkriptionskonventioner, se bilaga 5.)

1.	Ass2:	<i>ja vad tycker du att man behöver veta</i>	
2.		<i>det är trots allt det är du som går på slöjdklubben</i>	((paus))
3.		<i>du har skrivit var den är och när den är</i>	
4.		<i>och att det är två personer från studiefrämjandet</i>	
5.		<i>som har den</i>	((paus))
6.		<i>du kan ju kanske skriva lite mer om exakt vad det är</i>	
7.		<i>man gör inte bara att det är olika typer av slöjd</i>	
8.		<i>utan vad gjorde ni när du var där</i>	((med frågeintonation))
9.			((eget bidrag))
10.	F:	<i>VI</i>	
11.	Ass2:	<i>vi</i>	
12.	F:	<i>g</i>	
13.	Ass2:	<i>g</i>	
14.	F:	<i>j</i>	
15.	Ass2:	<i>j</i>	
16.	F:	<i>o</i>	
17.	Ass2:	<i>o</i>	
18.	F:	<i>d</i>	
19.	Ass2:	<i>d</i>	
20.	F:	<i>e</i>	
21.	Ass2:	<i>vi gjorde</i>	((skriver sedan på datorn))
22.	F:	<i>EN</i>	
23.	Ass2:	<i>en</i>	((skriver sedan på datorn))
24.	F:	<i>r</i>	
25.	Ass2:	<i>r</i>	
26.	F:	<i>ö</i>	
27.	Ass2:	<i>ö</i>	
28.	F:	<i>n</i>	
29.	Ass2:	<i>n rönnbär</i>	((skriver samtidigt på datorn))
30.	F:	<i>s</i>	
31.	Ass2:	<i>rönnbärs</i>	((skriver sedan på datorn))

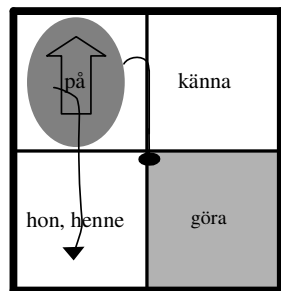
32.F:	m
33.Ass2:	m mobil ja ((skriver samtidigt på datorn))
34.F:	((vokaliserar och tittar på Ass2))
35.Ass2:	mm: () hur ni gjorde den
36.	Eller va ni gjorde den av eller ((eget bidrag))

37.F:	[]	((pekar på sig själv))
38.Ass2:	[filip]	

Indikering1

39.F:	RI:IND1[::::]TB
40.Ass2:	[tänka]

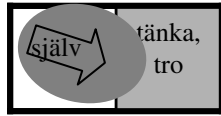
Indikering2

i, inne	före, framför				
om	av	för	mot		
	fram	till	från	på	känna
		du, dig	han, honom	hon, henne	göra
			någon	min, mitt	

Orientering1

41.F:	RI:IND2[::]OR1[::::]LV=
42.Ass2:	[på] [°eh tänka° känna °nä° tänka på]

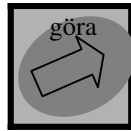
43.F:	→ = [VOK] [] = ((pekar på sig själv x2))
44.Ass2:	[filip]

Pekning1

45.F: =RI:PEK1 [:::::] LV=

46.Ass2: [tänka]

Pekning2

47.F: =RI:OR:PE [K2::::] LV=

48.Ass2: [göra]

49.F:	=SOM	
50.Ass2:	som	
51.F:	PÅ	
52.Ass2:	på	
53.F:	EN	
54.Ass2:	en	
55.F:	r	
56.Ass2:	r	
57.F:	i	
58.Ass2:	i	
59.F:	t	
60.Ass2:	t	
61.F:	i	
62.Ass2:	i	
63.F:	g	
64.Ass2:	en riktig	
65.F:	k	
66.Ass2:	k	
67.F:	u	
68.Ass2:	u	
69.F:	r	
70.Ass2:	r	
71.F:	s	
72.Ass2:	s	
73.F:	PAPPER	
74.Ass2:	kursbrev eller kurspapper	((rättar sig själv))
75.F:	((tittar på Ass2))	
76.Ass2:	mm: nu är det så filip att alla kurspapper	
77.	är ju inte gjorda efter samma mall	
78.	alla ser inte exakt likadana ut	
79.	utan du får fundera på vad vill du ha med	
80.	på ditt kurspapper	
81.	det finns inget facit	
82.	på vad som ska va med vet du	((eget bidrag))

Filip börjar sin responderande makrotur genom att peka på sig själv (rad 37) och sedan indikera "tänka" (IND1 rad 39). Detta tolkas rätt (rad 38 resp 40) och början på makroturen blir således "Filip tänka". Filip tar sedan bort handen (TB rad 39) och riktar

därpå in sig ånyo mot kartan (RI rad 41). Han börjar därefter indikera (IND2 rad 41) och Ass2 tolkar då ”på” (rad 42) varpå Filip fortsätter angivelsen genom att börja orientera (OR1 rad 41). Ass2 är först tyst och tolkar sedan ”tänka känna” (rad 42), han upprepar alltså det senast rätt tolkade ordet ”tänka” samt lägger till sitt tolkningsförslag; ”känna”. Filip fortsätter angivelsen genom att fortsätta orientera (OR1 rad 41). Ass2 tolkar då ”tänka på” (rad 42) och upprepar alltså även denna gång det senast rätt tolkade ordet ”tänka”. Filip startar då om sin makrotur genom att lyfta handen vidare (LV rad 41) och direkt åter peka på sig själv (rad 43). Samtidigt som denna pekning sker vokaliserar han (VOK rad 43) och pekar därefter igen på sig själv (rad 43). Ass2 tolkar åter ”Filip” (rad 44), tolkningen sker i slutet av den första pekningen och fortsätter en bit in i den andra pekningen. Filip riktar därefter in sig mot kartan (RI rad 45) och pekar (PEK1 rad 45). Ass2 tolkar ”tänka” under pekningen (rad 46) varpå Filip lyfter handen vidare. Därefter riktar Filip in handen mot ett närliggande område på kartan (RI rad 47), orienterar därefter (OR rad 47) och pekar sedan (PEK2 rad 47). Under pekningen tolkar Ass2 ”göra” varpå Filip lyfter vidare handen (LV rad 47). I och med detta har man kommit överens om den symbol vars icke-accepterade tolkningar orsakade omstarten. Slutet på Filips makrotur blir sedan ”som på en riktig kurspapper”. Filips makrotur är alltså ”Filip tänka göra som på en riktig kurspapper”. Samtalet fortsätter med att Ass2 förklarar att det inte finns något rätt eller fel för hur ett kurspapper ska utformas.

I transkriptionen ovan visas reparationen liksom tidigare som en inskjuten sekvens. De första två tolkningarna accepteras men ingår i den inskjutna sekvensen eftersom omstarten börjar därifrån (observera att själva omstarten sker på rad 43). Filip *initierar* först en reparation genom att *hålla kvar angivelsen* och visar därigenom att han inte accepterar Ass2s tolkning av hans indikering (IND1 rad 41). Med andra ord, När Ass2 tolkat ”på” (första ”på” rad 42) *initierar* Filip reparation1 genom att *hålla kvar angivelsen*; indikeringen (IND1 rad 41) övergår till en orientering (OR1 rad 41). Under orienteringen (OR1 rad 41) tolkar Ass2 ”känna” (rad 42) vilket blir *utgången* av reparation1. Filip definierar utgången av reparation1 som misslyckad genom att återigen *hålla kvar sin angivelse* (OR1 rad 41). Denna kvarhållning av angivelse får även funktionen av *initiering* av en ny reparation – reparation2. *Utgången* av reparation2 blir ”på” (andra ”på” rad 42) som Ass2 tolkar under kvarhållningen (OR1 rad 42). Filip definierar utgången av reparation2 som misslyckad genom att göra en *omstart* av sin makrotur (pekar på sig själv rad 43). Denna omstart får även funktionen av *initiering* av en ytterligare reparation – reparation3.

Ass2s senaste icke-accepterade tolkning (andra ”på” rad 42) är *problemturen* som Filip orienterar mot i sin *omstart*. *Initieringen* av reparation3 kommer i *andraturen* i och med att Filip åter pekar på sig själv (rad 43). Den slutgiltiga *utgången* sker i 7:e turen då Ass2 tolkar ”göra” som var den symbol vars icke-accepterade tolkningar orsakade omstarten. Filip definierar utgången som lyckad genom att lyfta vidare handen (LV rad 47) till nästa angivelse. Reparationsförloppet av själva omstarten åskådliggörs även i tabell 8 nedan, där rad 41-48 i transkriptionen har delats upp i det antal handlingar som reparationen kan sägas bestå av.

	Exempel (4) Kurspapper	Handling	Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Orienterar	Anger nytt ord i ett påg. yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	-
2.	Tolkaren	”på” (andra ”på”)	...pauserad...	2a. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	1. Problemtur (retroaktiv)
3.	Filip	Omstart av makrotur genom att åter peka på sig själv	...pauserad...	...pauserad...	2. Reparationsinitiering: Identifierar problem i föregående tur – startar om makrotur
4.	Tolkaren	”filip”	...pauserad...	...pauserad...	3. Utvecklar makrotur
5.	Filip	pekar	...pauserad...	...pauserad...	4. Utvecklar makrotur
6.	Tolkaren	”tänka”	...pauserad...	...pauserad...	5. Utvecklar makrotur
7.	Filip	pekar	...pauserad...	...pauserad...	6. Utvecklar makrotur
8.	Tolkaren	”göra”	...pauserad...	2b. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	7. Utgång: Reparation gm ny tolkning
9.	Filip	Lyfter vidare handen	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	3. Beslut	-

Tabell 8. Schematisk tabell över reparationsförfarandet.

Diskussion av reparationen i samtalsutdrag (4)

I omstartssekvensen ovan är ”på” en fullt möjlig tolkning med tanke på den meningssammanhang som hittills har vuxit fram i Filip's makrotur (”Filip tänka”). Betänk att Filip's omstart föregås av en reparationsinitiering i form av kvarhållning av angivelse vilken inte resulterar i något accepterat tolkningsförslag. Tolkningen ”på” är sedan det sista förslaget innan Filip initierar en ny reparation genom att starta om sin makrotur. Observera dock att ordet ”på” redan givits som tolkningsförslag vilket resulterat i ovan nämnda kvarhållning av angivelse, (i det föregående reparationsförsöket), vilket borde göra ”på” till en mindre trolig kandidat i detta skede. Tolkningsförslaget ”känna” hade även förekommit mellan de två ”på”-förslagen, men detta förslag kan tänkas vara mindre troligt ur meningssammanhangsperspektiv. Orsaken till att ”på” upprepas kan å andra sidan tänkas vara att det är starkt förknippat med ”tänka” inom ramen för verbkonstruktionen ’tänka på’. Även utifrån de symboler som finns i orienteringens område torde ”på” vara mest sannolikt när man betänker denna typ av språkliga koppling. Sett utifrån hur orienteringen genomförs är dessutom ”på” en av de symboler som mer än en gång täcks av orienteringsrörelsen. ”På” verkar således vara en respons dels på meningssammanhanget men även på hur orienteringen är utformad.

När Ass2 säger ”på” visar Filip att han inte accepterar tolkningen genom att återigen peka på sig själv, vilket tidigare inlett makroturen. Början på makroturen (”Filip tänka”) tolkas ut ånyo. Ass2 tolkar denna upprepning som en omstart genom att han inte gör något försök att sätta ihop det första ”Filip tänka” med det omstartade ”Filip tänka”. Därefter riktar Filip in sig mot det tidigare problemområdet där han orienterar och sedan pekar. Ass2 tolkar då ”göra” vilket Filip accepterar genom att lyfta handen vidare mot nästa angivelse. Detta är ett nästintill givet tolkningsförslag då Filip pekar på just den

symbolen denna gång. "Göra" är även en lämplig kandidat sett till hur den förgående angivelsen ser ut, där symbolen "göra" ingår i den fyrzon som Filip först indikerar över och sedan även ingår i den orientering som följer i och med att angivelsen hålls kvar. Ass2 hade redan tolkat indikeringen som "på" samt orienteringen som "på" och "känna" vilket Filip förkastat. "På" och "känna" är alltså inte längre något alternativ vilket gör "göra" till en mer trolig kandidat (jmf vilka symboler som finns med i grafiken för indikeringen och orienteringen ovan). Sett till meningskontexten är "göra" en fungerande kandidat (men det tidigare tolkningsförslaget "på" kan kanske sägas vara mer sannolikt givet att angivelsen inte pekade ut "göra" exakt). Sett till samtalskontexten passar "göra" in eftersom Filip tidigare har undrat vad han ska skriva om, och nu fortsätter sitt resonemang om hur han ska göra då han utformar kurspappret. Betänk dock att han hoppar tillbaka till resonemanget som skedde tidigare i samtalet och inte återknyter till Ass2s direkt föregående fråga "hur ni gjorde den eller vad ni gjorde den av". Tolkningsförslaget "göra" är således en respons både på Filips nya, mer exakta, pekning, och på hans tidigare angivelse, samt ett resultat av det som passar in i samtalskontexten.

3.2.1.4 Sekvens av reparationsinitieringsmetoder

Inte sällan följde flera reparationsförsök på varandra. De bestod av sekvenser av samma, eller flera olika, reparationsinitieringsmetoder. Jämför med Schegloff et al. (1977) som menade att annan-initierade reparationer som initieras i andraturen i regel behöver flera turer för att utgången ska bli slutförd. Detta har troligen att göra med det faktum att dessa reparationer initieras av någon annan än den som producerat problemturen och det kan då ta mer än en tur för "problemskaparen" att klara ut vad som var problemet. Se exemplet nedan där det tog samtalsdeltagarna flera reparationsförsök att klara ut det kommunikativa missförståndet, det vill säga att reparera den ursprungliga problemturen (jmf även Omstart av makrotur ovan, som föregås av två ej accepterade tolkningar och därmed är en sekvens av reparationsinitieringsmetoder).

I följande samtalsutdrag (5) pratar Ass1 och Filip om att de kanske ska gå på hockey någon kväll. Ass1 bläddrar i almanackan och föreslår en lördag om det skulle passa för Filip och hans familj. Början på Filips makrotur är sedan "vi inte ha någon röst (på?) söndag" (rad 1-20) varpå Ass1 svarar med att undra om det skulle bero på att de har hejat så mycket (rad 20-22) .

27.F:	[RI:] [IND2] LV=
28.Ass1:	[och] [på]
29.F:	=MÅNDAG
30.Ass:	månda (n)
31.F:	MÅSTE
32.Ass1:	måste å på måndan måste ((förenklat: reparationer exkluderade))
33.F:	((bokstaverar början på SPs namn))
34.Ass1:	((säger SPs namn))
35.F:	LÄSA
36.Ass1:	läsa
37.F:	AV
38.Ass1:	av ((förenklat: reparationer exkluderade))
39.F:	MUN
40.Ass1:	av läpparna läsa på munnen
41.	för att vi inte har någon röst ((egen tolkning av makroturens fortsättning))

Efter Ass1 svar påbörjar Filip en ny makrotur med ”och” (rad 23). Filip riktar därefter in sig mot nästa symbol (RI rad 25), orienterar (OR rad 25) och indikerar sedan (IND1 rad 25). Under indikeringen tolkar Ass1 ”hon” (rad 26). När Ass1 tolkat detta fortsätter Filip angivelsen genom att börja orientera (OR1 rad 25). Ass1 är då tyst och upprepar sedan ”och” (rad 26) vilket är den senast accepterade tolkningen. Filip fortsätter att orientera (OR1 rad 25) och Ass1 är först tyst och ger sedan tolkningsförslaget ”göra” (rad 26). Filip fortsätter då sin angivelse genom att återigen fortsätta att orientera (OR 1 rad 25), Ass1 är då tyst och säger sedan ”nej” (rad 26). Filip tar då bort handen (TB rad 25). Därefter riktar Filip in handen mot samma område på kartan på nytt (RI rad 27), under inriktningen säger Ass1 ”och” (rad 28) vilket är den senast accepterade tolkningen. Filip börjar sedan indikera (IND2 rad 27), under indikeringen tolkar Ass1 ”på” (rad 28). Efter tolkningen lyfter Filip handen vidare mot nästa symbol (LV rad 27). Slutet på Filips makrotur blir sedan ”måndag måste SP läsa av mun”. Filips makrotur är alltså ”och på måndag måste SP läsa av mun”. Ass1 svarar med att bygga ut Filips yttrande genom att fylla i med att detta skulle bero på att de inte hade någon röst (kvar efter att ha hejat så mycket).

I transkriptionen ovan visas reparationsförloppen som en inskjuten sekvens. Observera att hela reparationssekvensen som initieras av kvarhållning av angivelse hamnar på rad 25 och 26.

Filip *initierar* den första reparationen, reparation1, genom att *hålla kvar sin angivelse* och visar därmed att han inte accepterar Ass1s tolkning av hans indikering (IND1 rad

25). Med andra ord, när Ass1 tolkat "hon" (rad 26) övergår indikeringen (IND1 rad 25) till en orientering (OR1 rad 25). Ass1s icke-accepterade tolkning är den första *problemturen*. Den första initieringen kommer i *andraturen*. *Utgången* av reparation1 sker i *tredjeturen* då Ass1 ändrar tolkningen till "göra" (rad 26). Filip definierar utgången av reparation1 som misslyckad genom att åter *hålla kvar sin angivelse* (OR1 rad 25). Denna kvarhållning av angivelse får även funktionen av *initiering* av en ny reparation – reparation2. *Problemturen* i reparation2 är Ass1s andra icke accepterade tolkning; "göra" (rad 26). *Initieringen* kommer i *andraturen* i och med att Filip *håller kvar sin angivelse* (OR1 rad 25). *Utgången* av reparation2 sker i *tredjeturen* då Ass1 visar att hon inte förstår genom att säga "nej" och därmed definierar reparationen som misslyckad (detta är samtidigt en initiering av ytterligare en ny reparation, *reparation3* men med omvända roller som dock inte analyseras närmare här). Filip responderar genom att ta bort handen (TB rad 25) och inleda en ny angivelse (IND2 rad 27) (detta kan ses som utgången av reparation3 som Ass1 initierade). Ass1 tolkar "på" (rad 28). Filip accepterar tolkningen "på" genom att lyfta vidare handen (LV rad 27) till nästa angivelse. Denna reparationssekvens åskådliggörs även i tabell 9 nedan, där rad 25 - 28 i transkriptionen har delats upp i det antal handlingar som reparationen kan sägas bestå av.

	Exempel (5) Gå på hockey	Handling	Handlingens position inom makrotur	Handlingens position inom angivelsesekvens	Handlingens position inom reparationssekv.
1.	Filip	Indikerar	Anger nytt ord i ett påg. yttrande	1. Angivelsesekvens inleds: Angivelse	
2.	Tolkaren	”hon”	...pauserad...	2. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	1. Problemtur i reparation1 (retroaktiv)
3.	Filip	<i>Håller kvar angivelse</i> genom att påbörja orientering	...pauserad...	...pauserad...	2. Initierar reparation1: Identifierar problem i föregående tur
4.	Tolkaren	” göra”	...pauserad...	...pauserad...	3. Utgång: Reparation1 gm ny tolkning
5.	Filip	<i>Håller kvar angivelse</i> genom att fortsätta orientera	...pauserad...	...pauserad...	4. Initierar reparation2: Identifierar problem i föregående tur
6.	Tolkaren	”nej”	...pauserad...	...pauserad...	5. Utgång: Reparation2 /Initiering av reparation3
7.	Filip	<i>Ny angivelse</i> Tar bort handen och riktar in handen på nytt	...pauserad...	3. Angivelse	6. Utgång: reparation3
8.	Tolkaren	”på”	...pauserad...	4. Angivelsesekvens utvecklas: Tolkningsförsök	
9.	Filip	Lyfter vidare handen	Accepterar det nya ordet i den påg. makroturen	5. Beslut	

Tabell 9. Schematisk tabell över reparationsförfarandet.

Diskussion av reparation i samtalsutdrag (5)

I den första reparationen ovan kan man se att Ass1s första tolkning ”hon” är en möjlig tolkning sett utifrån den meningsskontext som dittills har växt fram i Filips makrotur. När man betänker meningsskontexten är dock alla symboler i indikeringens närhet ungefär lika sannolika (se grafik indikering 1) men om man tittar på fingrets rörelse och riktning i indikeringen så framstår ”hon” som en lämplig kandidat (se grafik indikering 1). ”Hon” verkar således vara en respons dels på hur indikeringen är utformad (fingret är riktat mot denna symbol och passerar den även), men också på att ”hon” fungerar i den meningsskontext som dittills vuxit fram. När Ass1 säger ”hon” visar Filip att han inte accepterar denna tolkning genom att börja orientera i det aktuella området och därmed hålla kvar sin angivelse. Ass1 tolkar detta som en initiering till reparation och erbjuder ett nytt tolkningsförslag; ”göra”. ”Göra” är ett möjligt alternativ sett till meningsskontexten men precis som tidigare även lämpligt om man betänker hur orienteringen och den föregående indikeringen ser ut; i indikeringen är fingret riktat mot ”göra” (som är symbolen till höger om ”hon”) och fingret passerar även symbolen under

orienteringen. Tolkningsförslaget ”göra” är således dels en respons på Filips initiering av reparation, d v s att han håller kvar angivelsen, och dels ett utslag av att ”göra” är en möjlig tolkning sett ur meningssynpunkt och att symbolen passeras under orienteringen. Även tidigare kunskap hämtad från indikeringen kan ha betydelse för den andra tolkningen.

Filip visar i detta läge att han inte accepterar den nya tolkningen genom att fortsätta orientera och därigenom hålla kvar sin angivelse. Ass1 tolkar detta som en initiering av reparation genom att säga ”nej” och på så sätt visa att hon inte har något tolkningsförslag. Filip väljer då att göra en ny angivelse (han tar bort handen och anger på nytt). Filips nya angivelse är således en respons på Ass1s ”nej”. Ass1 ger ett nytt tolkningsförslag ”på”. Även ”på” är en lämplig kandidat sett till meningssynpunkten. ”På” finns i närheten av angivelsens indikering och vid denna är fingret riktat mot ”på”. ”På” är även en del av den tidigare indikeringens fyrzon samt passeras under den tidigare orienteringen. Det nya tolkningsförslaget ”på” är således dels en respons på Filips initiering av reparation i det första skedet, det vill säga att han två gånger håller kvar en angivelse, samt dels på att Ass1 avstår från att försöka sig på ett andra reparationsförsök. Tolkningsförslaget ”på” passar också in i den närmast föregående samtalskontexten (de närmast föregående makroturerna), där den utgör en fortsättning på resonemanget ”vi har inte någon röst på söndag nej för att vi ska heja, så menar du, å skrika å tjoa å sjunga”. Fortsättningen ’och på’ utgör sedan inledningen på yttrandet ”**och på** måndag måste SP läsa av läpparna, läsa på munnen, för att vi inte har någon röst”.

3.3 Sammanfattande diskussion

I de observerade exemplen ovan inträffar problemturen mellan en till tre ord in i Filips makrotur. Detta skulle kunna tyda på att angivelser är svårare att tolka i början av makroturen då relativt lite meningssynpunkt har hunnit växa fram. Även om den tolkning som Filip och tolkaren tillsammans kommer överens om efter reparation passar in i den meningssynpunkt som hunnit byggas upp i Filips makrotur, så kan man dock notera att denna makrotur i flera av transkriptionsexemplen ovan inte återknyter direkt till den föregående makroturen. Sett utifrån dessa exempel verkar det därmed som om makroturer som inte återknyter till den direkt föregående turen kan ge upphov till reparation. Detta kan jämföras med Clarke och Wilkinsons (2008) resultat som tydde på att det blir svårare för samtalspartnerna att förstå ett yttrande som inte relaterar till den direkt föregående turen.

Kommunikation mellan Filip och hans samtalspartners är ofta multimodal, det vill säga att samtalsdeltagarna använder sig av mer än en modalitet för att kommunicera (t ex tal, blickriktning, kroppsspråk) (jmf Streeck 1993, Goodwin 2000). Filip använder ofta flera olika modaliteter i sina samtal: användning av blisskartan, blickriktning, vokaliseringar och gester. Då man studerar transkriptionerna ovan och de videosekvenser de representerar är detta värt att ta i beaktande: vokaliseringar, blickriktningar och kroppsspråk kan påverka både tolkningen och angivelsen. Tolkarens kroppsspråk och blickriktning kan påverka Filips angivelse liksom Filips vokaliseringar, gester och blickriktning kan påverka tolkningen. Ibland ses Filip exempelvis vokalisera precis i ögonblicket efter angivelsen av en symbol vars tolkning ej accepteras. Denna vokalisering kan då bidra till att tolkaren uppfattar Filips initiering av reparation som

just en sådan. I andra fall markerar Filip med blickriktning när en makrotur är slut (se Slutfas under 3.1.2). Det är också viktigt att betänka att, trots att den färdiga makroturen endast består av Filips accepterade angivelser, är själva *konstruktionen* av makroturen en samkonstruktion där blissanvändaren och tolkaren tillsammans kommer överens om innehållet (genom att tolkaren ger tolkningsförslag som blissanvändaren accepterar eller förkastar). På så sätt handlar det inte om ett färdigt budskap som kommer ut rätt eller fel, utan konstruktionen av makroturen är ett gemensamt projekt som fullbordas av blissanvändaren och tolkaren tillsammans.

I denna studie har redskap skapats för att kunna beskriva hur blissanvändaren och tolkaren tillsammans bygger upp yttranden. Dessa redskap är *makrotur*, *angivelsetur* och *angivelsesekvens*. Verktyg har även skapats för att kunna beskriva hur angivelser med bliss utförs. Dessa verktyg är angivelseteknikerna *pekning*, *indikering*, och *orientering* som sker inom ramen för angivelshandlingens *begynnelsefas*, *huvudfas*, och *slutfas*. Med dessa verktyg har det sedan studerats hur reparationer av tolkningar går till (*hålla kvar angivelse*, *omangivelse* och *omstart*). Mer forskning behövs för att se om dessa verktyg är applicerbara på fler blissanvändare och på fler typer av reparationer än de som studerats här. Ytterligare studier kan dessutom ge kunskap om dessa verktyg kan generaliseras till att gälla andra AKK-system än bliss.

I förlängningen kan fördjupad kunskap om hur blissanvändares angivelsetekniker och reparationsmetoder går till användas då man presenterar bliss för nya samtalspartners till en blissanvändare. Denna kunskap ger en inblick i angivelsernas och reparationernas dynamiska karaktär och en insikt i att yttranden med bliss byggs upp av blissanvändaren och samtalspartnern tillsammans genom interaktion. Denna kunskap är viktig då man traditionellt har haft ett monologiskt perspektiv (se överföringsmodellen i 1.1 Kommunikation och interaktion) på kommunikation. Med ett monologiskt synsätt kan angivelsen och tolkningen vid kommunikation med bliss lätt ses som två handlingar som sker separat, eller som att tolkarens handlingar inte bidrar till den mening som skapas över tid. Med denna uppsats hoppas vi ha introducerat ett mer dialogiskt perspektiv på angivelsen och tolkningen som handlingar som interagerar med varandra och tillsammans skapar mening.

4 Referenser

- Amberntson, B. (2003). *Mr Symbol Man*. Göteborg: Specialpedagogiska institutet.
- Atkinson, M. & Heritage, J. (1984). *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bloch, S., Clarke, M. T., Collins, S. (2001). Conversation Analysis and AAC: From Principle to Practice, *Communication Matters* 15, 29-31
- Bloch, S. & Wilkinson, R. (2004). The Understandability of AAC: A Conversation Analysis Study of Acquired Dysarthria, *Augmentative and Alternative Communication*. 20:4. 272–282.
- Brekke, K. M. & von Tetzchner, S. (2003). Co-construction in graphic language development. In S. von Tetzchner & N. Grove (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues* (pp. 176-210). London: Whurr.
- Clarke, M. & Kirton, A. (2003). Patterns of interaction between children with physical disabilities using augmentative and alternative communication and their peers. *Child Language Teaching and Therapy*, 19, 135 – 151.
- Clarke, M. & Wilkinson, R. (2007). Interaction between children with cerebral palsy and their peers 1: Organizing and understanding VOCA use. *Augmentative and Alternative Communication*, 23:4, 336–348.
- Clarke, M. & Wilkinson, R. (2008). Interaction between children with cerebral palsy and their peers 2: Understanding initiated VOCA-mediated turns. *Augmentative and Alternative Communication*, 24:1, 3-15.
- Clibbens, J. & Powell, G. (2003). Joint attention and lexical development in typical and atypical communication. In S. von Tetzchner & N. Grove (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues* (pp. 28-37). London: Whurr.
- Refererar till Martinsen, H. & von Tetzchner, S. (1996). In S. von Tetzchner & M. Hygum Jensen (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication: European Perspectives* (pp. 37-48). London: Whurr.
- Drew, P. & Heritage, J. (1992). Analyzing talk at work: an introduction. In P. Drew & J. Heritage (Eds.), *Talk at work: interaction in institutional settings* (pp. 3-65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ernström, U. (Ed.) (1982). *Mina ord i bild – fallstudie av BLISS*. Bromma: Handikappinstitutet. Refererar till Henricsson, L. & Rosén, Å. (1980). *Bliss som kommunikationssätt. Fallstudier*. Stockholm: Logopedutbildningen.
- Ferm, U. (2006). *Using Language in Social Activities at Home: A Study of Interaction between Caregivers and Children with and without Disabilities*. Diss. Göteborgs universitet. Göteborg: Intellecta DocuSys.
- Goodwin, C. (2000). Action and embodiment within situated human interaction, *Journal of Pragmatics*, 32, 1489-1522.
- Heister Trygg, B., Andersson, I., Hardenstedt, L. & Sigurd Pilesjö, M. (1998). *Alternativ och kompletterande kommunikation – i teori och praktik*. Stockholm: Handikappinstitutet.
- Heister Trygg, B., Andersson, I., Hardenstedt, L. & Sigurd Pilesjö, M. (1998). *Alternativ och kompletterande kommunikation – i teori och praktik*. Stockholm: Handikappinstitutet. Refererar till von Tetzchner, S. & Hygum Jensen, M. (1996). *Augmentative and alternative communication. European perspectives*. London: Whurr Publishers.

- Heritage, J. & Atkinson, M. (1984). Introduction. In M. Atkinson & J. Heritage (Eds.), *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis* (pp. 1-15). Cambridge: Cambridge University Press.
- Jasperson, R. (2002). Some Linguistic Aspects of Closure Cut-Off. In C. E. Ford, B. A. Fox & S. A. Thompson (Eds.), *The Language of Turn and Sequence* (pp. 257 – 286). New York: Oxford University Press, Inc.
- Kraat, A. W. (1985). *Communication Interaction between Aided and Natural Speakers: A State of the Art Report*. Toronto: Canadian Rehabilitation Council for the Disabled.
- Light, J. (1988). Interaction involving individuals using augmentative and alternative communication systems: State of the art and future directions. *Augmentative and Alternative Communication*, 4:2, 66-82.
- Light, J., Collier, B. & Parnes, P. (1985). Communicative interaction between young non-speaking physically disabled children and their primary caregivers: Part II-communicative function. *Augmentative and Alternative Communication*, 1:3, 98-107.
- Light, J., Collier, B. & Parnes, P. (1985). Communicative interaction between young non-speaking physically disabled children and their primary caregivers: Part III-modes of communication. *Augmentative and Alternative Communication*, 1:4, 125-133.
- Linell, P. (1998). *Approaching dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Philadelphia; Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Linell, P. & Gustavsson, L. (1987) *Initiativ och respons: Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Linköping: Tema Kommunikation, Universitetet i Linköping.
- Magnusson, M. (1982). Inledning. In U. Ernström (Ed.) *Mina ord i bild – fallstudie av BLISS*. Bromma: Handikappinstitutet.
- McNaughton, S. (2003). Blissymbol learners, their language and their learning partners: development through three decades. In S. von Tetzchner & N. Grove (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues* (pp. 357-387). London: Whurr.
- Norén, N. (2008). En samtalsanalytisk studie av bruket av bildbaserade och grafiska kommunikationshjälpmedel (AAC) i vardagliga aktiviteter. Ansökan om bidrag till anställning som postdok i Sverige. VR:s projektnummer 2008-29160-55310-36.
- Norrby, C. (2004). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Sacks, H., Schegloff, E. A. & Jefferson, G. (1974). A Simplest Systematics for the Organisation of Turn-Taking for Conversation. *Language*, 50:4, 696-735.
- Schegloff, E. A., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The Preference for Self-Correction in the Organization of Repair in Conversation. *Language*, 53, 361-382.
- Schiffrin, D. (1994). *Approaches to discourse*. Oxford: Blackwell.
- Smith M., M. (2003). Environmental influences on aided language development: the role of partner adaption. In S. von Tetzchner & N. Grove (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues* (pp. 155-175). London: Whurr.
- Soto, G., & Seligman-Wine, J. (2003). Child-driven development of alternative communication: a case study. In S. von Tetzchner & N. Grove (Eds.), *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues* (pp. 211-228). London: Whurr.

- Streeck, J. (1993). Gesture as communication 1: Its coordination with gaze and speech. *Communication monographs*, 60, 275-299.
- von Tetzchner, S. & Grove, N. (2003). *Augmentative and Alternative Communication Developmental Issues*. London: Whurr.

5 Appendix

Till målsman för XXXXX

Information om en studie av grafisk kommunikation

Enheten för logopedi vid Uppsala universitet har påbörjat en studie om bruket av grafisk kommunikation i form av blissymboler eller bilder (huvudsakligen PCS-bilder). Studien avser att omfatta 10 barn.

Bakgrunden till studien är att det finns begränsat med dokumenterad kunskap om hur, och i vilka sociala situationer och aktiviteter symbolsystem som bliss och bilder används. Det behövs även mer kunskap om hur symbol/bildanvändaren och samtalspartnern tillsammans bygger upp yttranden i samtal. Syftet med denna studie är att belysa detta. Resultaten kommer att ge ökad kunskap om på vilket sätt kommunikationen med bliss/bilder går till. Målet är att denna ökade kunskap skall medföra bättre underlag för hur man informerar om, undervisar om och instruerar grafisk kommunikation.

Jag som är huvudansvarig forskare för studien har en mångårig bakgrund som kommunikations- och samtalsforskare och har disputerat på en avhandling om grammatiska konstruktioner i svenskt samtalsspråk. Till min hjälp i utförandet av studien har jag logopedier och även logopedistuderande, som går sista terminen på logopedprogrammet och har erfarenhet av grafisk kommunikation.

Deltagandet i studien innebär att logopederna/logopedistudenterna kommer att följa ert barn under en vardag, både hemma och i skolan och filma barnet i olika situationer. De kommer att filma under hela dagen utan att medverka på annat sätt och utan att påverka barnets vanliga aktiviteter. Vi kommer att använda två filmkameror samtidigt för att kunna filma både samtalssituationerna och symbolkartan.

Materialet kommer att analyseras under hösten. Informationen kommer att hanteras och förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av den. I redovisning av studien (publikationer, seminarier och konferenser) kommer endast nedskrivna delar att visas, där all personlig information tagits bort. Ett undantag är när bilder på bruket av själva symbolkartan, kan komma att användas i publikationer och presentationer. Materialet kommer inte att användas för annat än forskning och presentationer av studiens resultat och på kurser om grafisk kommunikation för exempelvis logopedier, logopedstudenter, lärare och assistenter.

Inspelningen kommer att ske under början av hösten 2008. Jag undrar nu om ni och ert barn är intresserade av att delta i denna studie. Skriv i så fall under den medföljande blanketten om medgivande och skicka in den i bifogat kuvert. Om ni har ytterligare frågor angående studien får ni gärna kontakta mig innan ni bestämmer er. Efter det att vi mottagit ert svar kommer vi att kontakta er via telefon för att bestämma dag för inspelning. Vi kommer därefter att skicka ut information samt blankett för medgivande till berörd rektor samt informationsbrev och medgivandeblanketter till assistenter, lärare och klasskamraternas målsmän i den utsträckning det behövs enligt skolans policy. Deltagandet i studien är frivilligt. Filmningen och deltagandet kan när som helst avbrytas. Inspelat material kan på er begäran förstöras. Ingen ekonomisk ersättning utgår.

Med vänliga hälsningar,

Niklas Norén

Fil. Dr.

tel. 018-50 66 96 / 073-974 50 58, e-post: niklas.noren@liu.se

Till målsman för XXXXX

Medgivande till deltagande i studie av grafisk kommunikation

Studien, som kommer att handla om bruket av grafisk kommunikation i vardagen, kommer att utföras vid enheten för logopedi vid Uppsala universitet. Studien utförs av fil. dr Niklas Norén med hjälp av logopedier/logopedistuderande, som går sista terminen på logopedprogrammet.

Jag ger härmed mitt medgivande till medverkan i ovan nämnda studie.

Jag har tagit del av informationen om studien och vill att mitt barn deltar. Jag är införstådd med att mitt barn och dess samtalspartners kommer att filmas i hem- och skolmiljö samt under eventuell fritidsaktivitet.

Jag har förklarat för mitt barn vad studien innebär och uppfattat han/hon har lust att delta.

Jag har informerats om att ingen ekonomisk ersättning utgår samt att medverkan är frivillig och när som helst kan avbrytas. Jag vet att ingen obehörig får ta del av insamlad data samt att jag kan begära att insamlade data där mitt barn deltar förstörs.

Barnets namn:

Födelsedatum:

Förälders/Vårdnadshavares namn:

Adress:

Telefon:

.....
Ort och datum

.....
Vårdnadshavares underskrift

.....
(om möjligt) barnets underskrift

Blanketten skickas i bifogat svarskuvert

Till rektor för XXXXX

Information om en studie av grafisk kommunikation

Enheten för logopedi vid Uppsala universitet har påbörjat en studie om bruket av grafisk kommunikation i form av blissymboler eller bilder (huvudsakligen PCS-bilder). Studien avser att omfatta 10 barn.

Bakgrunden till studien är att det finns begränsat med dokumenterad kunskap om hur, och i vilka sociala situationer och aktiviteter symbolsystem som bliss och bilder används. Det behövs även mer kunskap om hur symbol/bildanvändaren och samtalspartnern tillsammans bygger upp yttranden i samtal. Syftet med denna studie är att belysa detta. Resultaten kommer att ge ökad kunskap om på vilket sätt kommunikationen med bliss/bilder går till. Målet är att denna ökade kunskap skall medföra bättre underlag för hur man informerar om, undervisar om och instruerar grafisk kommunikation.

Jag som är huvudansvarig forskare för studien har en mångårig bakgrund som kommunikations- och samtalsforskare och har disputerat på en avhandling om grammatiska konstruktioner i svenskt samtalsspråk. Till min hjälp i utförandet av studien har jag logopedier och även logopedistuderande, som går sista terminen på logopedprogrammet och har erfarenhet av grafisk kommunikation.

XXX på er skola och som använder bliss är intresserad av att delta i denna studie.

Deltagandet i studien innebär att logopederna/logopedistudenterna kommer att följa XXX under en vardag, både hemma och i skolan och filma honom i olika situationer. De kommer att filma under hela dagen utan att medverka på annat sätt och utan att påverka XXXs vanliga aktiviteter. Vi kommer att använda två filmkameror samtidigt för att kunna filma både samtalssituationerna och symbolkartan.

Vi undrar nu om du som rektor är villig att låta oss komma och filma på skolan. Detta innebär att XXX kommer att filmas under skoldagen tillsammans med dem han kommunicerar med, t.ex. lärare, assistenter och elever. Informationen kommer att hanteras och förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av den. I redovisning av studien (publikationer, seminarier och konferenser) kommer endast nedskrivna delar att visas, där all personlig information tagits bort. Ett undantag är när bilder på bruket av själva symbolkartan, kan komma att användas i publikationer och presentationer. Materialet kommer inte att användas för annat än forskning och presentationer av studiens resultat och på kurser om grafisk kommunikation för exempelvis logopedier, logopedstudenter, lärare och assistenter. Om du har ytterligare frågor angående studien får du gärna kontakta mig. Inspelningen kommer att ske 22/9 2008.

Om du godkänner att vi kommer till skolan och filmar så skriv under och skicka in den medföljande blanketten om medgivande i bifogat kuvert.

Med vänliga hälsningar,

Niklas Norén

Fil. Dr.

tel. 018-50 66 96 / 073-974 50 58, e-post: niklas.noren@liu.se

Till rektor för XXXXX

Medgivande till deltagande i studie av grafisk kommunikation

Studien, som kommer att handla om bruket av grafisk kommunikation i vardagen, kommer att utföras vid enheten för logopedi vid Uppsala universitet. Studien utförs av fil. dr Niklas Norén med hjälp av logopedier/logopedistuderande, som går sista terminen på logopedprogrammet.

Jag ger härmed mitt medgivande till medverkan i ovan nämnda studie.

Jag har tagit del av informationen om studien och är införstådd med, samt godkänner, att lärare, övrig skolpersonal och elever kommer att kunna filmas tillsammans med barnet i skolan.

Jag vet att ingen obehörig får ta del av insamlad data.

Barnets namn:

Barnets namn:

Rektor:

Skolans namn och adress:

Telefon:

.....
Ort och datum

.....
Underskrift rektor

Blanketten skickas i bifogat svarskuvert

KONVENTIONER

I transkriptionerna är endast huvudfasen grafiskt representerad. Notera dock att handlingsbegynnelsefasen kan vara av samma vikt för tolkningen.

<i>kursiverad text med Courier New 10p</i>	schematisk beskrivning av uttolkningar och handlingar i föregående & efterföljande kontext
vanlig text med Courier New 10p	detaljerad representation av handlingar (tal och angivelser)
((dubbla parenteser runt text))	författarnas kommentarer till handlingar
högerställd hakparentes[överlapp påbörjas
vänsterställd hakparentes]	överlapp avslutas
<i>KURSIVA VERSALER</i>	angivna blissymboler utan detaljanalys
<u>u-n-d-e-r-s-t-r-u-k-n-a</u> gemener med streck mellan	bokstavering
RI	riktar in sig mot symbol. Alltid del av handlingsbegynnelsefas. Om tolkning sker under RI får denna således funktionen av både handlingsbegynnelsefas och huvudfas.
PEK	angivelsestekniken pekning
IND	angivelsestekniken indikering
OR	angivelsestekniken orientering
LV	lyfta vidare hand
TB	ta bort hand

VOK

vokalisering

KOLON:.....

handlingen pågår

likhetstecken =

handlingen fortsätter
till/från nästa rad

°upphöjd cirkel omger tal°

tal som är tystare än
omgivande tal

FET STIL

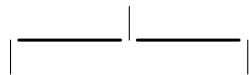
huvudfas

tomma enkelparenteser ()

tal som inte går att höra

(tal i enkelparenteser)

tal som är svårt att höra

gest

Vanlig pil = första
indikeringsrörelsen/ slut
på orienteringen

Cirkelformat pilhuvud =
andra indikeringsrörelsen

Start på orientering